
ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდში
2009 წლის 18 მარტს გამართული
საჯარო დისკუსია თემაზე:

**„მოდერნიზაციის პროექტი
საქართველოში“**

ძირითადი მომხსენებლები:

ზაალ ანდრონიკაშვილი,
ლიტერატურის და კულტურის ცენტრის
მეცნიერ-თანამშრომელი, ბერლინი/
ილია ჭავჭავაძის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის პროფესორი
ეკა აღდგომელაშვილი, გენდერის
სპეციალისტი/ ფონდი „ინკლუსივი“
გიგა ზედანია, ილია ჭავჭავაძის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პროფესორი

მოდერატორი: გოგი გვანარია

ნინო ლეჟავა – დღევანდელი დისკუსიის თემა ჩვენ შეგნებულად დავამთხვიეთ ჩვენი ერთ-ერთი ახალი წიგნის პრეზენტაციას, რომელსაც ეწოდება „**ჩარევა სასურველია – საჯარო დებატები ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდში**“. ამ წიგნში შესულია 2007-2008 წლებში გამართული დებატები. პროექტს, რომლის ფარგლებშიც ისინი მიმდინარეობდა, ეწოდება „საჯარო დებატები საქართველოს მოდერნიზაციის შესახებ“.

ჩვენს დისკუსიებს შეიძლება ტრადიციულიც ვუწოდოთ, რადგან ისინი ჩვენთან 2004 წლიდან იმართება. პირველი დისკუსია ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდში 2004 წლის 25 თებერვალს გაიმართა. მაშინ ჩვენი საუბრის თემა გახლდათ „მედიის როლი პოსტრევოლუციურ საქართველოში“. მისი პირველი მომხსენებლები იყვნენ ია ანთაძე და ნათია ზამბახიძე, მოდერატორი გახლდათ დავით დარჩიაშვილი.

ამ კრებულში შეგნებულად შევიტანეთ 2004 წელს ჩატარებული ორი დისკუსიაც. ერთ-ერთი მათგანი ეხებოდა საკითხს, თუ როგორ უნდა ისწავლებოდეს რელიგია სკოლაში. მიხარია, რომ დღეს ჩვენს დარბაზში იმყოფება ამ დისკუსიის ერთ-ერთი მომხსენებელი, ბექა მინდიაშვილი. ამავე დისკუსიაში მონაწილეობდნენ სოზარ სუბარი, სახალხო დამცველი, რომელიც მაშინ „თავისუფლების ინსტიტუტის“ თანამშრომელი გახლდათ და მამა ზაზა.

მეორე დისკუსია სამხრეთ ოსეთის თემას ეხებოდა. იგი 2004 წლის 23 ივნისს გაიმართა. დისკუსიაში მონაწილეობის მისაღებად მოვიწვიეთ მაშინდელი სახელმწიფო მინისტრი გოგა ხაინდრავა და კავკასიური სახლის ხელმძღვანელი ნაირა გელაშვილი, თუმცა მათ სამხრეთ ოსეთში განვითარებული მოვლენების გამო ვერ მოახერხეს ფონდში მოსვლა და მხოლოდ ერთი მოწვეული მომხსენებელი გვყავდა. ეს გახლდათ ბ-ნი ზაალ ქიქოძე, რომელიც, სამწუხაროდ, დღეს ჩვენს შორის აღარ არის. ჩვენ მივიჩნიეთ, რომ მისი ნაუბარი უნდა შეგვეტანა ჩვენი კრებულის იმ თავში, რომელსაც ეწოდება „**ეთნოკონფლიქტები: ნდობის ძიებაში**“.

წიგნი ოთხი თავისაგან შედგება. ჩვენ შეგნებულად დავშალეთ გამართული დისკუსიების ქრონოლოგიური სტრუქტურა და შევეცადეთ, თემატური აქცენტები გავგვეკეთებინა. პირველი თავია „**ქალაქი და მოქალაქეები**“, რომელშიც ურბანისტული დისკუსიების გარდა შევიტანეთ სამოქალაქო აქტივობის, სამოქალაქო საზოგადოებისა და არჩევნების შესახებ დისკუსიები. ცალკე თავი დავუთმეთ **ტოლერანტობისა და თანასწორობის** საკითხებს, ასევე **ეთნოკონფლიქტებს**. ცალკე გამოვყავით ქართული მედიის საკითხებზე გამართული დისკუსიებიც და ამ თავს „**ქართული მედია კრიზისის ზღვარზე**“ დავარქვით.

როგორც უკვე მოგახსენეთ, ჩვენს წიგნს ეწოდება „**ჩარევა სასურველია**“. ბევრმა თქვენგანმა ალბათ იცის, რომ ეს სიტყვები ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის ერთგვარი ლოზუნგი და შეიძლება ითქვას, რომ იდეოლოგიაც კი არის. იმისათვის, რათა გასაგები ყოფილიყო ამ სიტყვების არსი, გადავწყვიტეთ, წიგნისთვის წაგვემძღვარებინა ამონარიდი ჰაინრიჰ ბიოლის 1973 წელს დაწერილი სტატიიდან, რომელიც „ნიუ-იორკ თაიმსში“ დაიბეჭდა, და რომელშიც ჰაინრიჰ ბიოლი მაშინდელი პოლიტიკური და კულტურული კონტექსტის გათვალისწინებით, პოლიტიკოსების, მოქალაქეების, უფრო კონკრეტულად კი, მწერლებისა და ინტელექტუალების პოლიტიკური პასუხისმგებლობის შესახებ საუბრობს. წავიკითხავთ ამ ამონარიდს:

„ჩვენ, ავტორები, მოწოდებით ჩამოვყავთ ვართ. საბჭოთა კავშირის მართლმსაჯულებასა და კულტურულ პოლიტიკაში ვერვით. ასევე – ჩეხოსლოვაკიის, ესპანეთის, ინდონეზიის, ბრაზილიისა და პორტუგალიის საქმეებში; ვერვით იუგოსლავიის შემაშფოთებელ განვითარებაში; იქ, სადაც განტევების ვაცები იძებნება და იქ, სადაც იძულების დამარხვას ცდილობენ.

ჩვენ ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის საქმეებშიც ჩავერევით, კუბაზეც და მექსიკაშიც. ეს იდეალისტურად ჟღერს, მაგრამ სულაც არ არის ასე. ჩარევა ერთადერთი საშუალებაა, რეალისტად დარჩე.

ჩვენი ჩეხი მეგობრები, რომლებიც ერთ სანტიმეტრსაც არ თმობენ, იდეალისტები კი არა, რეალისტები არიან, რადგან კარგად იციან, რომ სულიერი ტერიტორიის დაპყრობა ბევრად უფრო სწრაფად და საშუალოდ შეიძლება, ვიდრე გეოგრაფიულია“.

იმედი მაქვს, რომ ამ წიგნს მკითხველი გამოუჩნდება. წიგნის ტირაჟი სულ 800 ცალია, რაც, ძალიან მცირეა საიმისოდ, რომ დისკუსიები ამ ფონდის კედლებს გარეთ გავიდეს. ამიტომ, ყველას გთხოვდით, რომ თუ გექნებათ ამის საშუალება, გაიტანოთ იგი რეგიონებში და მიაწოდოთ ადგილობრივ ბიბლიოთეკებს, მასწავლებლებს, რათა წიგნი მოხვდეს თავის ნამდვილ მკითხველთან. დიდ მადლობას მოგახსენებთ ყურადღებისთვის და საინტერესო დისკუსიას გისურვებთ.

გოგი გვახარია – ვფიქრობ, სიტყვა „მოდერნიზაცია“ თავისთავად უკვე გულისხმობს პროცესს და დროში განვითარებას. არ ვიცი, როგორ წარმოადგენენ ამ პრობლემას ჩვენი მომხსენებლები, მაგრამ მგონია, რომ აქცენტი სწორედ ამაზე უნდა გაკეთდეს. ჩვენ გავიხსენეთ ადამიანები, რომლებიც აბსოლუტურად სხვანაირები იყვნენ რამდენიმე წლის წინ, როდესაც დავიწყეთ ეს დისკუსიები და ახლა, შესაძლოა, სულ სხვანაირები არიან. რა მოხდა ამ ხნის განმავლობაში, მიიჩნევენ თუ არა ეს ადამიანები, რომ მოდერნიზაციის პროექტი განხორციელდა ან ხორციელდება საქართველოში?

კარგად მოგვხსენებათ, რომ ქილიკის თემა გახდა ტელეკომპანია „რუსთავი2-ის“ ერთ-ერთი კრება, როემლზეც ყოფილმა დირექტორმა თქვა, რომ „რუსთავი2-მა“ უნდა აღზარდოს ახალი ადამიანი. ამ სიტყვებზე შეიძლება საეროზულადაც ვიმსჯელოთ, სხვა საკითხია ეს ფრაზა ვის მიერ და რა კონტექსტსა და ვითარებაში გამოითქვა. რას ნიშნავს ახალი ადამიანის აღზრდა, რამდენად შესაძლებელია ამის გაკეთება? მე მგონი, ეს პრობლემა უკავშირდება იმ თემას, რომელზეც დღეს ჩვენ ვისაუბრებთ; თემას, რომელიც ეხება მოდერნიზაციას, როგორც ჩვენი საზოგადოების, ისე ქვეყნის და ახალი ქართველების. ბ-ნ გიგა ზედანიას მოვუსმინოთ.

გიგა ზედანია – შევეცდები, ჩემი მოხსენება სამ ნაწილად დავყო. პირველი იქნება შესავალი, მეორე – გართობა, მესამე კი – მთავარი ნაწილი.

მოდერნიზაცია არის კონცეპტი, რომელიც წარმოიშვა გარკვეული თეორიის შიგნით და გარკვეულ ისტორიულ სიტუაციაში. ტრუმენის ეპოქაში იყო მცდელობა, გამოემუშავებინათ ახალი კონცეფცია, რომელიც დაუპირისპირდებოდა მარქსისტულს. მარქსისტულის თანახმად, გადამწყვეტია ბაზისი (ეკონომიკა), ხოლო შემდეგ მასზე აღმოცენდება ზედნაშენი (მაგ., კულტურა). კაპიტალისტური ბაზისის შემთხვევაში იქნება კაპიტალისტური კულტურა, სოციალისტურის შემთხვევაში – სოციალისტური და ა.შ. 50-იან წლებში იწყება მოდერნიზაციის თეორიის ჩამოყალიბება იმ ქვეყნებისათვის, რომლებიც ჯერ არ გამხდარან მარქსისტული იდეოლოგიის მსხვერპლნი, იმისათვის, რათა მოხდეს მათი კაპიტალისტური გზით განვითარება მათი იდეოლოგიური დამუშავების გზით. მოდერნიზაციის თეორია პირდაპირ კავშირშია იმ სიტუაციასთან, რომელიც არსებობდა 50-60-იან წლებში აფრიკაში, აზიასა და ლათინური ამერიკის ქვეყნებში.

მოდერნიზაცია სხვადასხვანაირად შეიძლება განიმარტოს. ზოგადად, ის შეიძლება აიხსნას, როგორც გლობალური პროცესი, რომელიც ევროპაში მე-18 საუკუნეში დაიწყო და ნელ-ნელა გადაედო სხვა ქვეყნებსაც. მეორე მხრივ, მოდერნიზაციის პროცესი ნიშნავს გადასვლას ტრადიციული საზოგადოებიდან მოდერნულ საზოგადოებაზე. კიდევ ერთი განმარტება – ტრადიციულ საზოგადოებაში არსებობს ღირებულებათა სისტემა, რომელიც უკავშირდება ისეთ საკითხებს, რომელთა მიხედვითაც ადამიანისთვის ყველაზე მნიშვნელოვანია

ის, თუ რა ნიშანი მიიღო მან შთამომავლობით, არის თუ არა ის არისტოკრატი, როგორი ოჯახის შვილია და სხვ. მეორეა პარტიკულარიზმი, ანუ საზოგადოების წევრებად აღიქმება მხოლოდ ადამიანების ძალიან შეზღუდული ჯგუფი, და მესამეა ფუნქციონალური გადღაბნილობა, რაც საზოგადოების სხვადასხვა სფეროების ერთმანეთში არევას და მათ გაუმიჯნაობას წარმოადგენს.

მოდერნულ საზოგადოებაში ყველაფერი პირიქითაა. ამ თეორიის მიხედვით, მთავარია, რას მიაღწევს თავად ადამიანი ცხოვრებაში და არა ის, თუ რა ერგო მას შთამომავლობით; უნივერსალიზმი, რომელიც გულისხმობს, რომ ყველანი ადამიანები ვართ და ყველას შეგვიძლია რაღაცას მივალწიოთ და ფუნქციონალური დიფერენციაცია. თანამედროვე საზოგადოებაში სხვადასხვა სფეროები გამოყოფილია ერთმანეთისაგან. პოლიტიკა გამოყოფილია ეკონომიკისგან, ეკონომიკა გამოყოფილია კულტურისგან და ა.შ. შუა საუკუნეებში რელიგია აკონტროლებს ხელოვნებას. იგი ვერ გადმოსცემდა ისეთ რაღაცას, რაც არ იყო რელიგიური შინაარსის. დღეს რელიგია და ხელოვნება ერთმანეთისგან გამოყოფილია. ამას ეწოდება სოციოლოგიაში ფუნქციონალური დიფერენციაცია.

ტრადიციული საზოგადოებიდან მოდერნულ საზოგადოებაზე გადასვლა ყველგან დაახლოებით ერთნაირად ხდება. ეს თეორია იყო იმისი ახსნა, თუ როგორ წარმოიშვა კაპიტალისტური ეკონომიკა და დემოკრატიული პოლიტიკა დასავლეთ ევროპასა და ამიერიკის შეერთებულ შტატებში, და ასევე, იყო იმისი ჩვენება, რომ ეს წინაპირობები უნდა შესრულდეს იმისათვის, რათა მსოფლიოს სხვა ნაწილებში იმავე ტიპის ეკონომიკა და პოლიტიკა წარმოიშვას. აღარ შეუძლებს იმის ახსნას, რომ ეს თეორია პარსონსის სკოლაში ჩაისახა, ამაზე საუბარი შორს წაგვიყვანს, ეს უკვე აკადემიური დისკუსიის საგანია. ბრალოდ აღვნიშნავ, რომ სამწუხაროდ, ამ თემაზე ქართულ ენაზე არაფერი არსებობს.

ჩვენში დამკვიდრებული შეხედულებით, საქართველოში დღეს არსებული მთავარი კონფლიქტი მოდერნულობასა და ტრადიციულობას შორის კონფლიქტია. მოდერნიზაცია ქვეყანაში საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ დაიწყო, მაგრამ განსაკუთრებული აზარტით მას ახალი ხელისუფლება 2003 წლის შემდეგ შეუდგა. ამას დაუპირისპირდნენ ტრადიციულობის დამცველები. შევეცდები მოკლედ დავახსიათო ტრადიციულობის დამცველთა პოზიცია, რასაც ვუწოდებდი სწორედ გართობას, რადგან მოვიყვან ორ მაგალითს; ერთს ოპოზიციური, მეორეს – ხელისუფლების დისკურსიდან, რომლებიც საინტერესოსთან ერთად, წესით, სახალისოც აღმოჩნდეს.

გაგახსენებთ *უცნობის* კლიპს, გაკეთებულს 2007 წელს, ნოემბრის მოვლენების პერიოდში. იგი დედაენაზეა და იწყება ციტატით იოანე ზოსიმეს ლექსიდან „ქება და დიდებაი ქართულისა ენისაი“. ზვიად გამსახურდიამ თავისი პოლიტიკური მოღვაწეობა ამ ლექსის *ევ ზეგეზით* დაიწყო. მან ამ ლექსში აღმოაჩინა მისიონარული დაფარული აზრები, რომელთა მიხედვითაც მეორედ მოსვლის ჟამს ქართული ენის მიხედვით განიკითხება ყველა სხვა ენა. შემდეგ ჩნდება გოგონა, ხელში დედაენით, რომელსაც შავ კაპიუმონში გამოწყობილი მამაკაცი გამოართმევს წიგნს და ცეცხლში ჩააგდებს. ეს არსება მე ერთადერთ ასოციაციას მიჩენს, მაგონებს იმპერატორს „ვარსკვლავური ომებიდან“. შემდეგ ეს კაცი იხდის კაპიუმონს და ვხედავთ რომაელ იმპერატორს, ნერონს. კლიპის მიხედვით, ნერონი არის სააკაშვილის ალევორია. „ვარსკვლავური ომებისა“ და რომის იმპერიის გაერთიანება, ჩემი აზრით, არის ალევორიზაცია თანამედროვე ქართული სახელმწიფოსი, როგორც ბოროტების იმპერიის.

აქვე მინდა გაგახსენოთ, რა ხდებოდა ნოემბრის დემონსტრაციების დროს. ამ მოვლენების ორი ინტერპრეტაცია არსებობდა. ხელისუფლება ამბობდა, რომ ეს სოციალური პრობლემებით გამოწვეული უკმაყოფილება იყო, ოპოზიციის თქმით კი, მთავარი მიზეზი უსამართლობა იყო. სინამდვილეში ორივე იყო, მაგრამ მთავარი იყო სოუსი, ჩარჩო, რომელშიც ორივე ეს თემა იყო მოწოდებული და რომელიც ნათლადაა გამოხატული ამ კლიპში. ბოროტი იმპერატორი ცეცხლში აგდებს დედაენას, და, იმპლიციტურად, ქრისტიანობის დევნაც იგულისხმება (რომაელი იმპერატორების მიერ). და ამ ყველაფერს მოჰყვება ძალიან

საინტერესო ტექსტი: „უნახავი ჯეჯილობს და ტიპობს, პიდარასტი დაგვანახებს ტრიკოს“. ანუ, ვერა-ვაკის დისკურსი (“უნახავი”) და “კაი ბიჭური” დისკურსის (არატრადიციული სექსუალობის მქონე ადამიანთა დაცინვა). როგორც ვხედავთ ამ კლიპში არის სარწმუნოების, ენის და კაი ბიჭობის სინთეზი.

როგორია პასუხი სახელისუფლებო მხრიდან? პასუხს იმიტომ ვამბობ, რომ მიმაჩნია, რომ რასაც მანამდეც აკეთებდა ხელისუფლება პოპულიზმის თვალსაზრისით, სხვა ტიპის მოვლენა იყო, იმასთან შედარებით, რასაც აკეთებდა ისეთი ტიპის თავდასხმის შემდეგ, რომელსაც უცნობის კლიპში შევხვდით. მაგალითად, მანამდე იყო დასაქმების პროგრამა, რომელიც შეიძლება წარმოადგენდა პოპულისტურ და არაეფექტიან გზას რეალური პრობლემის გადასაჭრელად. მაგრამ უმუშევრობის რეალური პრობლემა სინამდვილეში არსებობდა. სხვა ვითარება გვაქვს 2008 წლის აპრილ-მაისში, როდესაც დავით ბაქრაძე „რუსთავი2-ს“ ეთერში ამბობს, რომ მას შურს ღამა ჟვანიასი, რომელიც თოთხმეტჯერ შეესწრო ცეცხლის გარდამოსვლას იერუსალიმში. მინდა თქვენი ყურადღება მივაპყრო იმ ფაქტს, რომ ამ ტიპის პოპულიზმი უკვე არანაირი რეალური პრობლემის გადაჭრას აღარ ემსახურება.

ორივე შემთხვევა გვაჩვენებს ერთ მარტივ რაღაცას. რომელი ტრადიციების დაცვაზეა ლაპარაკი? იერუსალიმში ცეცხლის გარდამოსვლის სანახავად მოგზაურობა ქართული ტრადიციაა? თუ არის, როდიდან და ვისთვის? იოანე ზოსიმეს ლექსის შემთხვევაშიც, არის ეს განა განცდილი, ნაცხოვრები ტრადიცია, რომელსაც ვინმე უპირისპირდება?

მოდერნიზაციის თეორია, მოდერნიზაციის კონცეპტი ჩამოყალიბდა გარკვეულ კონტექსტში, რომელიც არ გვაქვს დღეს საქართველოში, იმიტომ რომ საქართველო არ არის ტრადიციული ქვეყანა. შესაბამისად, ტრადიციების მოდერნიზაცია შეუძლებელია, იმიტომ რომ ეს ტრადიციები თავიანთი პირველადი ფორმით აქ აღარ არსებობს. საქმე ის არის, რომ ერთ-ერთი უმთავრესი, რაც მოხდა უკანასკნელი პერიოდის საქართველოს ისტორიაში, იყო მოდერნიზაციის წარუმატებელი პროექტი საბჭოთა კავშირის ფარგლებში. ჩვენ ვერ ვიტყვით, რომ საქართველო ტრადიციული ქვეყანაა, იმიტომ, რომ აქ 70 წლის განმავლობაში მიმდინარეობდა ისეთი პროცესები, როგორც არის ინდუსტრიალიზაცია, ურბანიზაცია, ბიუროკრატიზაცია, სეკულარიზაცია (ეს უკანასკნელი - უსასტიკესი ფორმით). შესაბამისად, რომელ ტრადიციულობაზე ვსაუბრობთ? მაგრამ ფაქტია, რომ ჩვენს არც მოდერნული, თანამედროვე ქვეყანა ვართ. შეიძლება ვინმე შემომედავოს და მითხრას, რატომ არ შეიძლება რაღაცის გამოსწორებას მოდერნიზაცია დავარქვათ. მაგალითად, ასფალტის დაგებაზე ვთქვათ, რომ ეს არის გზების მოდერნიზაცია. რაღაც მხრივ, ეს ასეც არის, მაგრამ მთავარია, ტერმინოლოგიაზე შევთანხმდეთ. საზოგადოების მოდერნიზაციაზე საუბრის შემთხვევაში ჩემი ნათქვამი, ვფიქრობ, რელევანტურია. რელევანტურია ის, რომ მოდერნიზაციის კონცეპტი განკუთვნილია საზოგადოებებისათვის, რომელთა რიცხვსაც საქართველო არ მიეკუთვნება.

ერთ მაგალითს მოვიყვან. იაპონიაში მოდერნიზაცია 1870-იან წლებში დაიწყო. მაგრამ იქ, განსხვავებით დასავლეთ ევროპისგან, ეკონომიკური ღირებულებების შეტანით კი არ დაწყებულა ეს პროცესი, მოდერნიზაცია დაიწყო ადამიანების ჯგუფმა, რომელსაც ჰქონდა აბსოლუტური ლოიალობა იმპერატორის ოჯახის მიმართ და მილიტარისტული, სამხედრო ღირებულებები. ამ ადამიანებმა წაწიეს წინ იაპონია მოდერნიზაციის გზაზე. იაპონია იყო ტრადიციული ქვეყანა. ელიტამ გადაწყვიტა ამ ტრადიციიდან რაღაც აეღო და მოეხდინა მათი აბსოლუტიზაცია, იმისათვის, რათა ქვეყანა გაეხადა მოდერნული. დაფიქრდეთ – შეიძლება თუ არა, გვქონდეს ასეთი “უშუალო”, განცდაში მოცემული ტრადიციები 70-წლიანი საბჭოთა ბატონობის შემდეგ?

მეორე მაგალითია სეკულარიზაცია თურქეთში. ათათურქმა ერთმანეთისაგან გამიჯნა რელიგიური და საერო სფეროები. წარმოვიდგინოთ, რომ მოვიდა პრეზიდენტი, რომელიც იგივეს გაკეთებას შეეცდება საქართველოში. რა უნდა ქნას? სად არის ტრადიციული ქართული

რელიგია, არსებობს კი ასეთი საბჭოთა ისტორიის შემდეგ? ქართული საზოგადოების ღირებულებების 2006 წელს ჩატარებულ კვლევებში გვქონდა კითხვა: გაიზარდეთ თუ არა რელიგიურ ოჯახში? გამოკითხულთა ლამის 70%-მა ამ კითხვას დადებითი პასუხი გასცა. როგორ შეიძლება დღეს გამოკითხული ხალხის 70% რელიგიურ ოჯახში გაზრდილიყო? ეს შეუძლებელია, უბრალოდ, ასე ჰკონიათ და ასე ამბობენ. ჩვენ ტრადიციები კი არ გვაქვს, ჩვენ ახლა ვცხოვრობთ ტრადიციების გამოგონების ეპოქაში. ტრადიციები გამოგონილია სხვა ქვეყნებშიც; თუნდაც შოტლანდიური კილტი, გამოგონილია მე-17 საუკუნეში ინგლისელი ვაჭრების მიერ. დღეს მას შოტლანდიელები აღიქვამენ, როგორც შოტლანდიურს. მაგრამ ჩვენთან ამ წუთში ხდება ტრადიციების გამოგონება. საქართველოში მოდერნიზაციის პროექტის პარალელურად რეტრადიციონალიზმის პროცესი მიმდინარეობს, ერთსა და იმავე დროს ვხედავთ ორ სრულიად საპირისპირო პროცესს. ჩვენ ვიმყოფებით სივრცეში, რომლისთვისაც პირადად მე, არ ვიცნობ თეორიასა თუ კონცეფციას და სადაც მიმდინარეობს როგორც „ისტორიული პროგრესი“, ისე „ისტორიული რეგრესი“. მე არ მახსოვს კონცეფცია, რომელიც აგვიხსნიდა, როგორ ხდება მოდერნული საზოგადოებიდან ტრადიციულის წარმოშობა, ანუ “უკანა” საფეხურზე გადასვლა. მთავარი პრობლემაც სწორედ ამაში მდგომარეობს, მოდერნიზაციისა და რეტრადიციონალიზმის პროცესები, რომლებიც ერთმანეთის პარალელურად ერთმანეთის პირისპირო მიმართულებით მიმდინარეობს.

გოგი გვახარია – 2006 წლის კვლევას ალბათ კიდევ დავუბრუნდებით, მეც გამიჩნდა შეკითხვები, მაგრამ ახლა ზაალ ანდრონიკაშვილს მოვუსმინოთ.

ზაალ ანდრონიკაშვილი – მოწვევისთვის მინდა დიდი მადლობა გადავუხადო ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდს საქართველოში. პირველ რიგში გიგას ბოლო თეზისს ვუპასუხებ. მოდელი, როდესაც ერთი მხრივ, ხდება ტრადიციების გამოგონება, და მეორე მხრივ, მიმდინარეობს პროცესი, რომელსაც ჩვენ პირობითად შეგვიძლია მოდერნიზაცია ვუწოდოთ, ჩემი აზრით, სინამდვილეში არ არის ისეთი წინააღმდეგობრივი, როგორც გიგამ აღწერა. მე პირიქით, მგონია რომ ეს არის ერთი პროექტი. იმიტომ, რომ ნებისმიერი საზოგადოება, რომელსაც დღეს ჩვენ მოდერნულს ვუწოდებთ, და რომლებიც მე-17-18-19 საუკუნეებში ყალიბდებოდა, იგონებდა ამ ტრადიციებს და მათი გამოგონებით ქმნიდა იმას, რასაც დღეს ჰქვია თანამედროვე სახელმწიფოები. ტრადიციების გამოგონება მოდერნიზაციის თანამდევი პროცესი იყო.

ცოტა ხნის წინ გიგას ძალიან საინტერესო სტატია გამოქვეყნდა „ცხელ შოკოლადში“ და მის გარშემოც გაიმართა დისკუსია. იქ იყო საუბარი იმაზე, შეიძლება თუ არა საქართველო გახდეს – ერთხელ ვახსენებ ამ სიტყვას – პოსტმოდერნული, მოდერნის შემდგომი ქვეყანა ისე, რომ არ გაიაროს ის გზა, რომელიც გაიარა ყველა იმ სახელმწიფომ, რომელსაც დღეს თანამედროვეს ვუწოდებთ. ანუ, რა უნდა ქნას ისეთმა სახელმწიფომ, რომელსაც არ გაუვლია ის გზა, რომელზეც გიგა საუბრობდა; რომელსაც სახელმწიფოდ ჩამოყალიბების და მოდერნიზაციის პროცესის გავლა უწევს ახლა ისეთ პირობებში და გარემოში, სადაც თვითონ ეს მოდერნის პროექტი ამოწურული და დამთავრებულია. ტერმინებისადმი აფექტური, გინდა დადებითი და გინდა უარყოფითი დამოკიდებულება რომ თავიდან ავიცილოთ, შევთანხმდეთ, რომ სიტყვას „პოსტმოდერნი“ მოვიხმობ მხოლოდ იმ პირობით, რომ ეს ნიშნავს მხოლოდ მდგომარეობას, რომელმაც მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ დაისადგურა მსოფლიოში.

მოხსენებას მეც სამ ნაწილად დავყოფ. თუ მუსიკალური მეტაფორებით ვისარგებლებ, დავარქმევ მათ თემას ვარიაციებით. იქნება სამი თემა და ვარიაციები ამ თემებზე. პირველი თემა იმაში მდგომარეობს, რომ მოდერნის პროექტი დამთავრდა, მეორე თემა გახლავთ ის, რომ ნებისმიერი საუბარი მოდერნიზაციაზე გულისხმობს კონკრეტული კულტურის, ამ შემთხვევაში ქართული კულტურის დროსთან გარკვეულ დამოკიდებულებას. და მესამე, რომ ნებისმიერი საუბარი მოდერნიზაციაზე გულისხმობს ასევე სივრცეში ლოკალიზაციასაც.

მოდერნიზაციის თეორიაზე საუბრისას გიგამ სწორად აღნიშნა, რომ იგი ორი ბლოკის დაპირისპირების შედეგად შეიქმნა. თვითონ ეს ორი ბლოკი ერთი პროექტის ნაწილი გახლდათ. ორი ანტაგონისტური ბლოკი იყო, მაგრამ სინამდვილეში, უფრო გლობალურ სურათს თუ შევხედავთ, ეს იყო მოდერნის პროექტი, ოღონდ მოდერნის ორი სხვადასხვა პროექტი. თავისთავად, ის, რასაც პირობითად შეგვიძლია დავარქვათ კლასიკური მოდერნი, არის პროცესი, რომელიც დაიწყო მე-17-18 საუკუნეში, დიდწილად იდგა განმანათლებლური ფილოსოფიის საფუძველზე და გახლდათ განმანათლებლობის ფილოსოფიის განხორციელება პრაქტიკაში თავისი დადებითი მხარეებითა და პრობლემებით. სოციოლოგიაში ეს თეორია აღიწერება, როგორც ტრადიციული საზოგადოების ტრანსფორმაცია ორგანიზაციის უფრო მაღალი დონის ფორმებად. ნაციონალური სახელმწიფო იყო სწორედ ის პოლიტიკური ფორმა, რომელიც ადეკვატურად წყვეტდა პრობლემას, რომელსაც იმ პერიოდში ვერ წყვეტდა საზოგადოების ორგანიზაციის სხვა ფორმები. მაგრამ ამ პროცესს თან სდევდა ინტელექტუალური მუხტი, რომელიც ძალიან ოპტიმისტური იყო და გულისხმობდა უსასრულო პროგრესის რწმენას, იმის რწმენას, რომ ისტორია შეიძლება დამთავრდეს მაშინ, როდესაც კაცობრიობა განვითარების იდეალურ საფეხურს მიაღწევს. ისტორიის დასასრულის შესახებ საუბრობს როგორც მარქსი, ასევე ჰეგელი, რომელსაც, თავის მხრივ, მარქსი ეყრდნობა. თუ ჰეგელი ფიქრობს, რომ ნაციონალური სახელმწიფო არის სწორედ ის იდეალური ფორმა, რომელშიც შეიძლება დამთავრდეს ისტორია, მარქსი ფიქრობს, რომ კომუნისტური საზოგადოება არის ის საზოგადოება, რომელიც ყველა თეორიულად და პრაქტიკულად არსებულ წინააღმდეგობას მოსპობს.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, 90-იან წლებში, ფილოსოფოსმა ფრენსის ფუკუიამამ დაწერა წიგნი ისტორიის დასასრულის შესახებ. ფუკუიამას თქმით, გამარჯვებული კაპიტალიზმი და თანამედროვე ლიბერალური სახელმწიფო არის ის ერთადერთი დარჩენილი პოლიტიკური ფორმა, რომელიც გავრცელებდა სამყაროში და რომელიც დაასრულებს ისტორიას. ამ აზრს ძალიან სერიოზული კრიტიკა მოჰყვა. განსაკუთრებით საინტერესო იყო დერიდას წიგნი „მარქსის აჩრდილები“. ამ თემაზე დიდხანს აღარ შევჩერდები, იმიტომ რომ ამდენი ხნის გასვლის შემდეგ, დღეს მსოფლიოს წინაშე გაჩენილი პრობლემების ფონზე, ფუკუიამას ეს თეზისი მაინცდამაინც მყარი არ ჩანს. მაგრამ საქმე ის არის, რომ ფუკუიამამდეც და მეორე მსოფლიო ომიდან მოყოლებული, რწმენა იმისა, რომ პროგრესი შეიძლება უსასრულოდ გაგრძელდეს, დამთავრდა. იმიტომ, რომ ერთ მსოფლიო ომს მეორე მოჰყვა, გენოციდების მთელი წყება იყო, კაცობრიობა უამრავი პრობლემის წინაშე აღმოჩნდა. ამ ყველაფერმა მოდერნის პროექტის მიმართ შეკითხვები გააჩინა. ეს შეკითხვები, კრიტიკული ხედვა, არის სწორედ ის, რასაც შეიძლება პოსტმოდერნი დავარქვათ. პრობლემა, რომელიც ამის შემდეგ გაჩნდა, იყო ერთი მხარე. ინტელექტუალური კრიტიკის პარალელურად არსებობდა პრაქტიკული მხარე, რაც გულისხმობდა იმას, რომ ნაციონალური სახელმწიფო, საზოგადოების ორგანიზაციის ის ფორმა, რომელიც მოდერნული იყო, დღესდღეობით, მეორე მსოფლიო ომიდან მოყოლებული, განსაკუთრებით საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ აღარ არის ადეკვატური. ანუ, ეს ფორმა ნაციონალური სახელმწიფო ვერ წყვეტს დღეს მსოფლიოს წინაშე მდგარ პრობლემებს.

რა გამოსავალი შეიძლება არსებობდეს ამ სიტუაციიდან? შეიძლება მოვიშველიოთ ევროკავშირის მაგალითი, რომელიც ამ პრობლემას იმით პასუხობს, რომ ნაციონალური სახელმწიფოს სუვერენიტეტის დელივირებას ორი მიმართულებით ახდენს. ერთი მიმართულებაა ზენაციონალური ორგანიზაციები, რომლებიც წყვეტენ პრობლემებს, რომელთა გადაჭრაც უჭირს ერთ სახელმწიფოს. მეორეა – პირიქით, სუვერენიტეტის გადაცემა უფრო დაბალ დონეებზე, ანუ რეგიონებისთვის. ეს არის ერთ-ერთი მოდელი; სხვა მოდელებზეც შეგვიძლია შემდეგ ვისაუბროთ, რათა ვნახოთ, რომელია ჩვენთვის ყველაზე მისაღები და რა მიმართულებით შეიძლება წარიმართოს მოდერნიზაციის პროექტი ჩვენი სახელმწიფოს პირობებში.

მეორე თემაა ის, რომ ნებისმიერი საუბარი მოდერნიზაციაზე გულისხმობს დროსთან გარკვეულ დამოკიდებულებას და ახლა უკვე გადმოვინაცვლებ ჩვენს მშობლიურ კონტექსტზე. ცოტა ხნით დავეფიქრდეთ, როგორია დღევანდელი ქართული კულტურის ან დღევანდელი ქართველების დამოკიდებულება დროის მიმართ. მოდერნიზაციაზე სასაუბროდ უნდა გავარკვიოთ ისიც, თუ რა დამოკიდებულება გვაქვს წარსულთან და მომავალთან. გავარძელებ გივას მიერ დასახელებული მაგალითების ჩამონათვალს. ორივე მაგალითი, რომელიც მინდა გაგახსენოთ, არქიტექტურულ ნაგებობას ეხება. ერთია წმინდა სამების ტაძარი და მეორე, იქვე, ავლაბრის შადრევანი. რა საერთო შეიძლება ჰქონდეს ამ ორ ნაგებობას? ერთი შეხედვით არაფერი, მაგრამ რომ დავაკვირდეთ, ამ ორ ნაგებობას ერთმანეთთან დროსთან დამოკიდებულება აკავშირებს, დამოკიდებულება როგორც წარსულთან, ასევე მომავალთან. ავლაბრის შადრევანი არის ორჯერ გაზრდილი მოდელი იმ შადრევნისა, რომელიც არის პუშკინის სკვერში, თავისუფლების მოედანზე. სამების ტაძარი ასევე არის პროპორციებში გაზრდილი ვერსია კლასიკური პერიოდის ქართული ტაძრისა. არქიტექტორ მინდიაშვილის თქმით, „გავანალიზებ თითქმის ყველა დიდი ქართული ტაძარი, ოშკი, ბანა, ბაგრატი, ხახული, სვეტიცხოველი, გელათი და მათ სინთეზზე გავაკეთე ჩემი პროექტი“ [ციტატა]. კიდევ ერთი ციტატა: „მართლმადიდებლობა ორთოდოქსალური რელიგიაა და იგი თავის თავში პირველს, ტრადიციულს ატარებს. ბევრად იოლია ახალს მიაგნო და შექმნა, ვიდრე ძველსა და ტრადიციულზე ააგო ახალი. როგორ შეიძლება პოპ-მუსიკით გადმოსცე საგალობელი, იგი ვერასდროს იქნება გალობის ნიშნის მატარებელი“. თუკი მართლმადიდებლობა ორთოდოქსალური რელიგიაა, როგორც ჩვენი არქიტექტორი ამბობს, და თავის თავში პირველს და ტრადიციულს ატარებს, მაშინ, საკითხავია, რატომ აირჩია მან მაინცდამაინც ოშკი, ბანა ან ბაგრატი და არა ვთქვათ, ბოლნისის სიონი ან ანჩისხატი. წესით, ტრადიციულთან და პირველსაწყისთან ესენი უფრო ახლოს უნდა იდგეს. მაგრამ მისთვის, ისევე როგორც მისი დამკვეთისთვის, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიისა და პირადად კათალიკოს პატრიარქისთვის, დრო გაჩერებულია სადღაც მე-11-12 საუკუნეებში, ქართული სახელმწიფოებრიობის და კულტურის კლასიკურ პერიოდში და იმის მერე წინ აღარ წასულა. როგორც პოლიტიკურად, ისე ხელოვნების ფორმების სახით, ისტორია გაჩერდა, დამთავრდა თამარ მეფესთან ერთად და იმის მერე აღარ გავრძელებულა. ამის გამოხატულებათა, გნებავთ სამების ტაძარი, გნებავთ ავლაბრის შადრევანი.

ეს ყველაფერი სხვა რამეზეც მეტყველებს: ერთის მხრივ, გვაქვს წარსულთან დამოკიდებულება, რომლის მიხედვითაც ისტორია დასრულებულია, და მეორე მხრივ, გვაქვს მომავალთან დამოკიდებულებაც, რომელიც იმაში გამოიხატება, რომ დაცლილი ფორმების რეპროდუცირებას ვახდენთ. ანუ, ჩვენთვის მომავალი არის ან ზომაში გაზრდილი წარსული ან რეფლექსიას მოკლებული რაღაც ფორმა, რომლის შინაარსი არც გვესმის და არც გვანტერესებს.

საუბარი მოდერნიზაციაზე კონკრეტული საზოგადოების არა მარტო დროსთან დამოკიდებულებას, არამედ სივრცეში ლოკალიზაციასაც გულისხმობს. სივრცე და დრო არ არის მარტო გეოგრაფიული კოორდინატები. ჩვენ ძალიან კარგად ვიცით სად მდებარეობს საქართველო გეოგრაფიულად, მაგრამ გეოპოლიტიკურად მის ადგილმდებარეობაზე საუბარი გაგვიჭირდება. ჩვენ კი ვამბობთ, რომ საქართველო ევროპის ნაწილია, უნდა გახდეს ევროკავშირისა და ნატოს ნაწილი, მაგრამ თვითონ ნატო ან ევროკავშირი, სამწუხაროდ, ასე არ ფიქრობს. გეოპოლიტიკურად დამოკიდებულები ვართ რაღაც სივრცეში, ძალიან გვინდა რაღაც სივრცის ნაწილი ვიყოთ, მაგრამ ვერ ვახერხებთ ამას; სხვებს უნდათ, რომ სხვა სივრცის ნაწილი ვიყოთ, მაგრამ ჩვენ არ გვინდა და ა.შ. ჩვენი ადგილი არ არსებობს რეალურად. როგორც ტრანზიტულ ქვეყანას, დროსთან დამოკიდებულებაც, სივრცული დამოკიდებულებიდან გამომდინარე, განუსაზღვრელი გვაქვს.

ჩვენი დღევანდელი დისკუსიის სათაურია „მოდერნიზაციის პროექტი საქართველოში“, მაგრამ სინამდვილეში საქართველოში ბევრი პროექტი მიმდინარეობს. გვაქვს პროექტების და დროთა სიმრავლე. ვცხოვრობთ ისეთ საზოგადოებაში, სადაც საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფი ცხოვრობს აბსოლუტურად განსხვავებულ დროში, რომლებსაც ერთმანეთთან შეხება არა აქვთ. იქიდან გამომდინარე, რომ სხვადასხვა დროში და სივრცეში ვცხოვრობთ, საქართველოს ჯერ არა აქვს თავისი შინაგანი წესი, რომლითაც ის აპირებს მომავალში ცხოვრებას. ანუ, საქართველო არის ატოპიური, აქრონიული და ანომიური ქვეყანა.

რა არის ამ სიტუაციიდან გამოსავალი? პრაქტიკულად, ჩვენი მოდერნიზაციული პროექტები, თეორიული შესაძლებლობები იმისა, თუ რა მიმართულებით შეიძლება წავიდეთ, და განვითარდეთ, დამოკიდებული იქნება ჩვენს გეოპოლიტიკურ არჩევანზე. ერთის მხრივ, ჩვენ გვაქვს აღმოსავლეთ ევროპული პროექტის შესაძლებლობა, როდესაც ევროპული ინსტიტუტების რეცეპტებით და ზედამხედველობით მიმდინარეობს მოდერნიზაცია ჩვენთვის, როგორც „ზარმაცი და ნიჭიერი“ ერისთვის. გარდა ამისა, არსებობს მთელი რიგი სხვადასხვა მოდერნიზაციებისა, რომლებიც არ აღიწერება მოდერნიზაციის თეორიით, და სწორედ ეს წარმოადგენს მოდერნიზაციის თეორიის ერთ-ერთ პრობლემას. იმიტომ, რომ მოდერნიზაციის თეორია გამოჭრილია ევროპულ თარგზე, ევროცენტრისტულია და არ უყურებს იმას, რა ხდება სხვა საზოგადოებებში. ამ თეორიისთვის ერთ-ერთი დიდი დარტყმა იყო ირანის ისლამური რევოლუცია. ეს არის მოდელი, რომელიც ამბობს, რომ ტექნოლოგიური მოდერნიზაცია შესაძლებელია ლიბერალური ფასეულობების გარეშე, ტრადიციული ფასეულობების დაცვით. თუმცა, ჩემი აზრით, ირანის ისლამური ტრადიცია იმდენადვე გამოგონილი იყო, როგორც ჩვენი მართლმადიდებლობაა დღეს. მესამე მოდელი თეორიულად არის პინოჩეტის მოდელი, რომელიც სამწუხაროდ, შესაძლოა, საქართველოშიც მოსწონდეს ვინმეს, ჩვენი პოლიტიკოსებიდან. ეს მოდელი იმაში მდგომარეობს, რომ ერთმა ჯგუფმა შესაძლოა, ჯოხის მეშვეობით დააპიროს მოდერნიზაციის ჩატარება. მოდელის ჩამონათვალი შეიძლება უსასრულობამდე გაგრძელდეს, მაგრამ ეს სამი მოდელი, იმისათვის, თუ რა მიმართულებით შეიძლება საქართველო წავიდეს, რეალურად მიმჩნია.

როდესაც მოდერნიზაციაზე ვსაუბრობთ, უნდა ვილაპარაკოთ მოდერნიზაციაზე არა მოდერნის კლასიკური პარადიგმიდან გამომდინარე, რომელიც უკვე დასრულებული პროექტია; ამ დასრულებული პროექტის გადმოღებას და მასში ცხოვრებას, ჩვენთვის, ჩემი აზრით, აზრი არა აქვს. მაშინ რას უნდა ნიშნავდეს მოდერნიზაცია დღეს საქართველოში? იმ საზოგადოებაში, რომელსაც უწევს დღეს რეალურად ტრადიციების გამოგონებაც, ნაციონალური სახელმწიფოს მშენებლობაც და იმაზე ფიქრიც, რომ რასაც დღეს აშენებს, უკვე აღარ არის თანამედროვე? თეორიული კატეგორიებით ოპერირება ბევრად უფრო ნაკლებად მიგვიყვანს რაღაც რეფლექსიამდე, ვიდრე ის, რომ ჩვენ რეალურად მოვახდინოთ იმ პრობლემების იდენტიფიკაცია, რომლებიც ლოკალურადაც, რეგიონალურადაც და გლობალურადაც დგას საქართველოს წინაშე. მოდერნიზაციის პროექტზე სწორედ ჩვენი კონკრეტული პრობლემებიდან გამომდინარე უნდა ვისაუბროთ, და, გამომდინარე იმ გეოპოლიტიკური არჩევანიდან, ანუ სივრცეში ჩვენი ლოკალიზაციიდან, იმ გადაწყვეტილებიდან, რომელსაც მივიღებთ ამ მიმართულებით.

გოგი გვაზარია – ორივე მომხსენებელი შეესო ელიტის თემას, რომელმაც ძალით განახორციელა მოდერნიზაცია და ვფიქრობ, ამ თემას დღეს კიდევ დავუბრუნდებით. გიგამ გაიხსენა თურქეთის მაგალითი, ზალიკომ – ჩილე. არ ვიცი, რამდენად ჰგავს ერთმანეთს ეს ორი მაგალითი; შესაძლოა, ამაზეც ვისაუბროთ. მაგრამ საუბრის ამ მიმართულებით განვითარება თავისთავად მიგვიყვანს ძალადობის პრობლემამდე. იმიტომ, რომ მოდერნიზაციის, სიხლის, თუნდაც სიკეთის ძალით დამკვიდრება, მაინც ძალადობას უკავშირდება.

ახლა სიტყვას ეკა აღდგომელაშვილს გადავცემ, რომელიც ჩემი აზრით, ის ადამიანია, რომელიც თავის ყველა გამოსვლაში ყოველთვის ეხება ძალადობის პრობლემას ჩვენს საზოგადოებაში.

ეკა აღდგომელაშვილი – დასაწყისისთვის გავიხსენებდი დაახლოებით ერთი თვის წინანდელ აქციას, რომელიც საზოგადოებრივი ტელევიზიის წინ „ევროვიზიასთან“ დაკავშირებით მოეწყო. ეს ჩემთვის კიდევ ერთი დასტურია იმისა, რომ ჩვენ უბრალოდ განსხვავებული ფასეულობების მქონე ადამიანების საზოგადოებაში კი არ ვცხოვრობთ, რაც თავისთავად ცუდი სულაც არაა, არამედ არ გვაქვს რეალობაზე ერთიანი წარმოდგენა. საზოგადოების ერთი ნაწილისათვის, მათ შორის ჩემთვისაც, აგვისტოში დაწყებული ომი გრძელდება; მე ასე აღვიქვამ ამ კონფლიქტს. ყოველ შემთხვევაში, ის ჯარი კვლავ ჩემს ქვეყანაში დგას და ისევ ესვრიან ადამიანებს (თუმცა ამაზე არც ერთი ტელევიზია არ საუბრობს). ვილაციისთვის ეს ომი ერთი თვის განმავლობაში გრძელდებოდა, ვილაციისთვის ერთი დღე, ვილაციისთვის კი ომი საერთოდ არ ყოფილა. ასე რომ, ის, რაც წინ უძღვის ხოლმე მოდერნიზაციის პროექტის განხორციელების დასაწყისს რომელიმე ქვეყანაში – შეთანხმება საზოგადოების წევრებს შორის და ერთიანი რეალობის აღიარება, სამწუხაროდ, ჩვენთან დღემდე არ მომხდარა.

მოდერნიზაციის პროექტი, დასავლური აზროვნების ნაყოფს წარმოადგენს და დასავლეთ ევროპის ქვეყნების მიერ დაგროვებულ გამოცდილებას ეყრდნობა. წინა საუკუნის დაახლოებით 50-60-იან წლებამდე იგი წარმოადგენდა საზოგადოებრივი მოწყობის ერთგვარ იდეალს და ითვლებოდა, რომ ეს იყო ნიშუმი, რომლისთვისაც უნდა მიებაძათ “არაგანვითარებულ ქვეყნებს”. მსოფლიოს დაყოფა განვითარებულ და განვითარებად ქვეყნებად მხოლოდ ეკონომიკური მაჩვენებლების მიხედვით არ მომხდარა.

მოდერნიზაციის პროექტი თავად დასავლეთ ევროპის ქვეყნებშიც ხანგრძლივი პროცესი იყო და მოიცავდა როგორც ევოლუციურ, ისე რევოლუციურ ფორმებს. დასავლეთში ამ პროცესის თანმდევი ნეგატიური მოვლენები მოდერნიზაციის პროექტის საბოლოო პროდუქტით კომპენსირდება, რომელიც სამ რამეს ეყრდნობა - საბაზრო ეკონომიკა, სამოქალაქო საზოგადოება და სამართლებრივი სახელმწიფო. სწორედ ეს კრიტერიუმებია, რითაც განსხვავებენ განვითარებულ და განვითარებად ქვეყნებს.

ამგვარი მიდგომა თავისთავად გულისხმობს, ერთი მხრივ, განვითარების მიმართულებას – ტრადიციული საზოგადოებიდან რაციონალურისაკენ და მეორე მხრივ, განხორციელების გზებსაც – სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესი, სოციალურ-სტრუქტურული ცვლილებები, ნორმატიული და ფასეულობათა სისტემების შეცვლა.

განსხვავებით დასავლეთისაგან, სადაც მოდერნიზაციის პროექტი შიდა პროცესების ლოგიკური განვითარებას უკავშირდება, ჩვენთან, ხორციელდება ე.წ. მეორადი მოდერნიზაციის პროექტი. ჩვენი სწრაფვა დასავლეთისაკენ, თუნდაც დეკლარირების დონეზე, ნიშნავს რომ ჩვენს “იდეალს” დასავლური მოდერნიზაციის პროცესის პროდუქტი წარმოადგენს. იმაზე აღარ ვისაუბრებ, რამდენად გამართლებულია მოდერნიზაციაზე იმ კონტექსტის გარეშე საუბარი, რაც ჩვენს ქვეყანას აქვს ისტორიული, სოციალური თუ კულტურული თვალსაზრისით. ჩემთვის ძალიან მნიშვნელოვანია საიდან ხორციელდება დაკვეთა ცვლილებებზე. დასავლეთ ევროპის ქვეყნებისთვის ეს დაკვეთა მოდიოდა საზოგადოებიდან, აქ ასე არ ხდება. თქვენ მოიყვანეთ თურქეთისა და ჩილეს მაგალითი, როდესაც ცვლილებების ვექტორი ზემოდან ქვემოთ არის მომართული. იგივე სიტუაციაში აღმოვჩნდით ჩვენც. ამგვარი ვექტორი გვაბრუნებს, მინიმუმ, კომუნისტურ წარსულში, სადაც ნებისმიერი ცვლილების ინიციატივა ზემოდან მოდიოდა ხოლმე. რა საშუალებებით ახერხებდა ამას საბჭოთა კავშირი, ყველას კარგად მოგეხსენებათ - რეპრესიებით და ძალის გამოყენებით. რა მექანიზმს იყენებს ჩვენი ხელისუფლება ამ ცვლილებების გასატარებლად ეს კიდევ სხვა საუბრის თემაა.

მოდერნიზაციაზე საუბრისას ხშირად ვუბრუნდებით საბჭოთა კავშირს, იმიტომ რომ ამ კონტექსტის გარეშე ჩვენთან შეუძლებელია ცვლილებებზე ლაპარაკი. მაგრამ ცოტა უფრო შორს თუ წავალთ, მოდერნიზაციის პროექტი, დასავლეთ ევროპის ქვეყნების პარალელურად, რუსეთის იმპერიაშიც ხორციელდებოდა, რომლის ნაწილიც ვიყავით და შეგვეხო კიდევაც

მოდერნიზაციის ის ეტაპები, რომელიც მეფის რუსეთმა გაიარა. მეთოდოლოგიურმა და სტრატეგიულმა განსხვავებებმა დასავლეთ ევროპის ქვეყნებსა და რუსეთის იმპერიაში მიმდინარე მოდერნიზაციის პროცესში, მეფის რუსეთი, სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის მიუხედავად, სრულ კატასტროფამდე მიიყვანა. თუკი მოდერნიზაციის პროცესზე ვსაუბრობთ, მოდერნიზებული პროექტი (გნებავთ, კონტრმოდერნიზებული) უნდა ვუწოდოთ საბჭოთა კავშირსაც. ეს პროექტი სტალინთან ერთად მოკვდა. თუმცა, დღეს რუსეთში სწორედ სტალინისტური პროექტის რეანიმაცია ხდება. თუ შევადარებთ სხვა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებს, ჩვენ სამწუხაროდ კიდევ გვიჭირს ამ კონტექსტიდან გამოსვლა. რუსეთი თვალნათლივი მაგალითი უნდა იყოს ჩვენი ქვეყნისთვის, თუ რა პერსპექტივა გველოდება წინ. ბევრს საუბრობენ ირანიზაციაზეც, ფუნდამენტალიზმზეც... შეიძლება ითქვას, რომ ბევრი “ნეგატიური გამოცდილება“ დაგვიგროვდა გარშემო.

მოდელი, რომელსაც, თუნდაც დეკლარირების დონეზე ვირჩევთ, გახლავთ ევროპა, ევროკავშირი. სწორედ აქეთკენ არის ერთი შეხედვით ჩვენი განვითარების ვექტორი მიმართული. ნებისმიერ შემთხვევაში, ნებისმიერ ქვეყანაში, იქ, სადაც არ ხდება პირველადი მოდერნიზაცია, ყოველთვის არის საფრთხე, წარმოიქმნას კონფლიქტი არსებულ გამოცდილებასა და ფასეულობებსა და ახალ ფასეულობებს შორის. ვერ დამისახელებთ ვერც ერთ ქვეყანას, სადაც მეორადი მოდერნიზაციის პროექტმა უმტკივნეულოდ და კონფლიქტების გარეშე ჩაიარა. თუმცა, სწორედ ამ კონფლიქტების გადაჭრის გზა განასხვავებს ჩვენს ქვეყნებს ერთმანეთისაგან.

როდესაც ამ დისკუსიაში მონაწილეობა შემომთავაზეს, მე შევეცადე ცოტა სხვაგვარად წარმომედგინა და გამეაზრებინა ეს თემა, ვეცადე მეპოვნა და წარმომედგინა საკუთარი თავი და ადგილი მოდერნიზაციის პროცესში მყოფ საქართველოში. ესეც მოდერნიზაციის პროცესის თანმხლები მოვლენაა, როდესაც შენი იდენტობა, მიკუთვნებულობა რომელიმე ჯგუფისადმი პოლიტიკურ მნიშვნელობას იძენს. ცალკეული ჯგუფები იწყებენ ჩამოყალიბებას, იწყებენ პოლიტიკურ აქტივობას და ჩნდება მოთხოვნა პოლიტიკურ ჩართულობაზე. როგორც სამოქალაქო საზოგადოებისა და გარკვეული სოციალური ჯგუფის წევრი, მეც ამ პროცესების მონაწილე ვარ. ამ თვალსაზრისით საკმაოდ მარგინალიზებული ვარ სქესის, გენდერული იდენტობისა თუ სექსუალური ორიენტაციის გამო; მარგინალიზებული ვარ როგორც ქალი, როგორც კულტურული უმცირესობის წარმომადგენელი, როგორც დღეს ამბობენ, “არატრადიციული სექსუალური ორიენტაციის” მქონე. ასეთი მარგინალიზების ფონზე სად შეიძლება ვიყო, როგორ უზრუნველვყო საკუთარი ადგილის მოპოვება ამ პროექტში? სად ვარ, რის გაკეთებას ვაპირებ და როგორ მინდა ამას მივალწიო?

ზოგადი შეფასებით, მოდერნიზაცია გულისხმობს საზოგადოებასა და ხელისუფლებას შორის ურთიერთობის ხარისხობრივ ცვლილებას, აქ დგება იმ ინსტიტუციების საკითხიც, რომელიც უნდა ემსახურებოდეს ძალაუფლების გადანაწილებას, გასაშუალებას ჩემსა და სახელმწიფოს შორის – სხვადასხვა სახის ნებაყოფილობითი გაერთიანებები - მათ შორის, არასამთავრობო ორგანიზაციები და პოლიტიკური პარტიები. სად არიან პოლიტიკური პარტიები, რომლებიც უნდა ემსახურებოდნენ ამ მიზანს? რომელი პოლიტიკური პარტია იზიარებს და იბრძვის დღეს იმ ფასეულობისათვის, რომელიც მნიშვნელოვანია ჩემთვის და არა მხოლოდ ჩემთვის? რეალურ საქმეს ვგულისხმობ და არა პარტიის წესდებაში დეკლარირებულ ღირებულებებს. არ მახსოვს არც ერთი პოლიტიკური ფიგურა, რომელიც დააფიქსირებდა თავის მოსაზრებას თუნდაც „პირველ ათეულთან“ დაკავშირებით. გასაგებია რა პოზიციაც აქვს არჩეული ოპოზიციას.

ბუნებრივია, ყველა პოლიტიკური პარტიის მიზანი ხელისუფლებაში მოსვლაა, მაგრამ ეს არ გულისხმობს იმას, რომ ამ პროცესში უარი უნდა თქვან დეკლარირებულ ღირებულებებზე. მხოლოდ ჩვენთან თუ შეიძლება ჩვეულებრივ ამბად ითვლებოდეს „რესპუბლიკელების“ გაერთიანება „მემარჯვენეებთან“ (რომლებსაც, თავის მხრივ, მონარქის აღდგენა სურთ) და პრეზიდენტობის საერთო კანდიდატის წარდგენა. ეს არ ეხება მხოლოდ პოლიტიკურ პარტიებს,

იგივე ითქმის ბევრ არასამთავრობო ორგანიზაციაზე, რომლებსაც ადამიანის უფლებათა დამცველი ორგანიზაცია ჰქვია, მაგრამ მათი ლექსიკა, რიტორიკა და მოქმედებაც ხშირად საწინააღმდეგოზე მეტყველებს. ესეც ალბათ, კიდევ ერთი რეალობა, რომელიც მეორადი მოდერნიზაციის პროექტმა მოიტანა ჩვენთან - სახელებში აბსოლუტურად განსხვავებული შინაარსის ჩადება, რაც შეუძლებელს ხდის იმავე ტერმინებით საუბარს საქართველოში არსებულ სიტუაციაზე, რომელსაც გულისხმობენ მოდერნიზაციის პროექტის ავტორები.

დასავლეთში მოდერნიზაციის პროექტის მთავარი მამოძრავებელი ძალა სამოქალაქო საზოგადოება იყო, რომელსაც აბსოლუტურად განსხვავებული ამოცანები ჰქონდა. ერთი შეხედვით იქნება შთაბეჭდილება, თითქოს დასავლეთში არსებულმა სამოქალაქო საზოგადოებამ უკვე მიაღწია მიზანს და დღეს აქტივობისთვის აღარ რჩება საფუძველი. თუმცა, ბოლოდროინდელმა მოვლენებმა აჩვენა, რომ სამოქალაქო საზოგადოებას ჯერ კიდევ ბევრი რამ აქვს გასაკეთებელი. მნიშვნელოვანია იმის გააზრება, რომ ის, რაც მიღწეული იქნა დასავლეთში იყო არა ევოლუციური პროცესის, არამედ პოლიტიკური ბრძოლის შედეგი და მდგომარეობა, რომელსაც მათ მიაღწიეს, სულაც არაა შეუქცევადი.

სწორედ ამიტომ, იმ პროცესების გათვალისწინებით, რაც საქართველოში ხდება, იქნება ეს “პირველადი” თუ “მეორადი” მოდერნიზაციის პროექტი, ჩემი არჩევანი სამოქალაქო და პოლიტიკური აქტივობას უკავშირდება.

გოგი გვახარია – როდესაც ეკა საუბრობდა იმაზე, რომ დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში ეს დაკვეთა სამოქალაქო საზოგადოებიდან მოდიოდა, მოემჩვენა, რომ დარბაზის უძრავლესობა დაეთანხმა მას ამაში. მე ეკას არ ვეთანხმები და მინდა სწორედ აქედან დავიწყო ჩვენი დისკუსია. მაინტერესებს, ვინ შექმნა სამოქალაქო საზოგადოება დასავლეთში, საიდან მოდიოდა ეს დაკვეთა, ვინ იყვნენ ეს ადამიანები. სამოქალაქო საზოგადოება ანუ არასამთავრობო ორგანიზაციები ჩვენთან 2000 წლის დასაწყისში სოროსის ფონდის ასოციაციას ქმნიდა და როდესაც ვარდების რევოლუცია მოხდა და ადამიანების გარკვეულმა ჯგუფმა დაიწყო ის პროცესი, რომელსაც ჩვენ მოდერნიზაციის პროექტს ვუწოდებთ, ანუ სამოქალაქო საზოგადოებაში შეიქმნა ელიტა, მათ “სოროსისტები” უწოდეს და მათი წამოწყებაც უარყოფითად მიიღეს. მე მაქვს ჩემი მოსაზრება, თუ რატომ მოხდა ეს, მაგრამ ახლა ამაზე საუბრის დრო არ არის.

ერთი მაგალითი მინდა გავიხსენო ჩემი პროფესიიდან, კინომცოდნეობიდან. სერგეი ეიზენშტეინი ამბობდა, რომ მან შექმნა კინოს ენა, რომელმაც ტრაქტორივით უნდა მოხნას ადამიანის ფსიქიკა. ამას ხსნიდა იმით, რომ რევოლუციის შემდეგ რუსეთში მთავარი პრობლემა იყო განათლების პრობლემა. კინოში გასართობად მოსულ ხალხს დახვდებოდა ფილმი სულ სხვა ენაზე, რომელიც მოხნავდა მათ ფსიქიკას, გამოიწვევდა მათ კათარზისს და შემდგომში გათავისუფლებას. ამ უტოპიურ მოსაზრებას შეეწირა ეიზენშტეინი. გარკვეული ხნის შემდეგ რეჟისორებმა – რუსეთში ანდრეი ტარკოვსკიმ და საქართველოში ოთარ იოსელიანმა – მისი კრიტიკა სწორედ ამ მოსაზრების გამო დაიწყეს. ოთარ იოსელიანის თქმით, ეს იყო უსინდისო რეჟისორი, რომელმაც მოატყუა საზოგადოება თუნდაც იმით, რომ აჩვენა, რომ ჯავშნოსან პოტიომკინზე მეზღვაურებს მატლებიან სუპს აჭმევდნენ, მაშინ როცა მეფე ძალიან უფროსხილდებოდა თავის მეზღვაურებს და ხიზილალთ კვებავდა. რეჟისორი მიიჩნევს, რომ ეს ძალადობის ენაა და საზოგადოების უპატივცემულობაა, ტრაქტორივით მოხნა მისი ფსიქიკა და ამის უფლება არავის აქვს. ამას ამბობს ხელოვანი, რომელიც გვიმტკიცებს, თუ როგორი კარგები იყვნენ ჩვენი ბებიები და ბაბუები, თავადები, რომ მათ არ ეკიდათ სახლში ბროლის ჭაღები, არ ჰქონდათ მდიდრული ავეჯი, ჰქონდათ მხოლოდ წიგნები და ეს იყო კარგი დრო, როდესაც საქართველო ტრადიციებში ცხოვრობდა. ჩემი აზრით, ასეთი რიტორიკა უფრო დიდი ძალადობაა, ვიდრე ის, რასაც ეიზენშტეინი ამბობდა, იმიტომ რომ ესეც აზრების თავზე მოხვევაა.

ჩემი აზრით, თუ ვსაუბრობთ ელიტაზე, რომელმაც ვერ განახორციელა მოდერნიზაცია საქართველოში, უნდა დაგვეხსნათ თბინა ეს ელიტა და გვეთქვა, რატომ ვერ შეძლო მან ამის გაკეთება, რამდენად ნიჭიერად აპირებდა ამ იდეის განხორციელებას და უყვარდა თუ არა ობიექტი, რომლის მოდერნიზებასაც აპირებდა იგი, რამდენად სცემდა მას და მის ღირსებას პატივს, როგორ უყურებდა მას, როგორც გაუნათლებელ ჭუჭყიან ბრბოს, თუ როგორც სხვა დროსა და პირობებში დაბადებულ ადამიანს. ჩემი აზრით, ჩვენი საზოგადოების მთავარი პრობლემა არის ის, რომ ელიტამ დაწყებული საქმე ბოლომდე არ მიიყვანა და შეეშინდა. ძალიან მიკვირს, რომ ისეთმა თანმიმდევრულმა ადამიანმაც კი, როგორც ლევან რამიშვილია, ბოლომდე არ მიიყვანა წამოწყებული საქმე. ჩემი აზრით, საქართველოში პიროვნებების პრობლემა უფროა, ვიდრე თავად პროცესის, რადგან არ გვყავს ადამიანები, რომლებსაც შეუძლიათ თავი გაწირონ, მაგრამ თავიანთი საქმე ბოლომდე მიიყვანონ. ილია ჭავჭავაძე იყო ის ადამიანი, რომელიც ცდილობდა მოდერნიზაციის განხორციელებას საზოგადოებაში და ამ საქმეს შეეწირა. ჩვენ დღეს დავრჩით ფსევდო კვაზი-ქურდის ამარა, რომელიც თავისი კამერიდან ასევე ცდილობს ჩვენს მოდერნიზაციას, იბარებს ხალხს თავისთან და საქმეს ურჩევს და რაც ყველაზე საინტერესოა, ხალხი მიდის მასთან იმისთვის, რომ გახდეს საქმის გარჩევის ობიექტი. (ლაივ-შოუ “საკანი №5”)

ეკას მინდა გკითხო, როგორ და ვის მიერ შეიქმნა სამოქალაქო საზოგადოება დასავლეთში?

ეკა აღდგომელაშვილი – მოდერნიზაციის პროექტს, რომელიც მეფის რუსეთში მიმდინარეობდა, თან ახლდა სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბების თუნდაც ძალიან სუსტი პროცესი. საქართველოში მე-19 საუკუნეში საკმაოდ აქტიური სამოქალაქო საზოგადოება გვყავდა. აქვე მინდა ვთქვა, რომ ხშირად, ამ პერიოდზე საუბრისას, სავსებით დაუმსახურებლად, ყურადღების მიღმა ტოვებენ ხოლმე ქალების ღვაწლს ამ პროცესებში. არადა, მე-19 საუკუნეში საქართველოში სწორედ ქალები იყვნენ ამ საქმის პიონერები. ჩვენ ცარიელ ადგილზე არ დაგვიწყია საქმიანობა.

ზაალ ანდრონიკაშვილი – გამოვეხმაურები თქვენს შეკითხვას. საფრანგეთის მაგალითზე ვისაუბრებ. სამოქალაქო საზოგადოება აბსოლუტიზმთან ოპოზიციაში და ორი მიმართულებით შეიქმნა. ერთი მიმართულება იყო არისტოკრატიული სალონები და მეორე, მესამე წოდება. ორი განსხვავებული მიმართულება, რომელსაც სხვადასხვა ინტელექტუალური და სოციალური კაპიტალი აქვს. მაგრამ ამ მიმართულებებით იბადება სამოქალაქო საზოგადოება და საუკუნენახევრის განმავლობაში იბრძვის იმისათვის, რომ საფრანგეთმა მიიღოს ის სახე, რომელიც ჰქონდა მას მე-19 საუკუნის ბოლოს ან რომელიც აქვს მას დღეს. ანუ აქ ლაპარაკია მატარებლებზე, არ მინდა ხშირად მოვიშველიოთ სიტყვა „ელიტა“, რომ არ შეიქმნას წარმოდგენა, თითქოს ეს არის დემიურგების ორგანიზაცია, რომელიც რაღაცას აკეთებს. არის ჯგუფები და თითოეულს ჰყავს თავისი ავანგარდი. საქართველოში მოდერნიზაციის შესაძლო მატარებლები რეალურად ძალიან ცოტანი არიან. მე-19 საუკუნის 60-იან წლებში რაც გაკეთდა, ეს სერიოზულად წინგადადგემული ნაბიჯი იყო. სეკულარიზაციის გააზრება საქართველოში მოხდა სამოციანელების მიერ. პრაქტიკულად, ინტელექტუალური საფუძვლები საიმისოდ, რომ 1918 წელს შექმნილიყო საქართველოს რესპუბლიკა, სამოციანელების დამსახურება იყო. შემდეგ იყო ძალიან დიდი წყვეტა. 30-იანი წლების შემდეგ სამოქალაქო საზოგადოება იყო მოთვინიერებული და ერქვა შემოქმედებითი, აკადემიური და ტექნიკური ინტელიგენცია. მოთვინიერებული სამოქალაქო საზოგადოება არსებობდა ინტელიგენციის სახით. ახლა ყალიბდება ინტელექტუალური რესურსი, რომელმაც შეიძლება ინტელექტუალურ დონეზე მაინც გაიზაროს რა არის მოდერნიზაცია. ეს არ არის საკმარისი, ამას სჭირდება პრაქტიკული გამტარებლებიც. მაგრამ “ტრადიციული” სახელისუფლებო სტრუქტურები იმდენად ძლიერია, რომ მათში მოხვედრილ ამ პრაქტიკულ გამტარებლებს კვლავ ძველ

„რელსებზე“ აქცევს და ისინი ამ საქმის გაკეთებას ვეღარ ახერხებენ. აი, ამ მოდელით ვცხოვრობთ უკანასკნელი ოცი წლის განმავლობაში.

ეკა აღდგომელაშვილი – ადამიანები, რომლებიც დღეს ხელისუფლებაში არიან, სწორედ სამოქალაქო საზოგადოებიდან არიან წამოსულები. მათ დამოკიდებულება დღეს არ შეუცვლიათ. “ელიტარულ არასამთავრობო” ორგანიზაციებში ხელისუფლებაში მოსვლამდეც იცოდნენ, “რა უნდოდა დემოსს” და დღესაც ზუსტად ამ პრინციპით მოქმედებენ. “ელიტური” არასამთავრობო ორგანიზაციების გარდა, იყვნენ ისეთებიც, ვინც პოლიტიკური პარტიების დანამატს წარმოადგენდა. ზოგიერთი მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობიდან თავდასაღწევად ქმნიდა ასეთ ორგანიზაციას. ძალიან ცოტანი იყვნენ ის ადამიანები, რომლებიც მართლა ფასეულობებისთვის იბრძოდნენ. დღესაც, ეს პატარ-პატარა აქციები მიუთითებს იმაზე, რომ დიდი შუალედის შემდეგ მართლა დაიწყო ჩვენში ცოცხალი და მოძრავი პროცესები, რასაც მართლა ჰქვია სამოქალაქო აქტივობა.

მარინა თაბუკაშვილი, ქალთა მეხსიერების ფონდი „ტასო“ – ჩვენთან დღეს არ არის შეკვეთა კარგ წამოწყებებზე. ყველაზე დიდი პრობლემა ის არის, რომ დღეს არ არის შეკვეთა მშვიდობაზე და სწორედ ამ მიმართულებით არის საჭირო მუშაობა. ყველაფერი გაცილებით უფრო რთულია, ვიდრე ჩვენ შეგვიძლია მისი აღწერა. ძალიან ბევრი ფაქტორია გასათვალისწინებელი. თუ დღეს მედიისა და მისი დამკვეთების საწინააღმდეგოდ ვიმუშავებთ იმ ცნობიერებაზე, რომ გვინდა მშვიდობა, რომელიც დამოუკიდებელი ფასეულობაა, და არ არის მიბმული პატრიოტიზმთან და რუსეთის სიყვარულთან ან სიძულვილთან, და უკავშირდება ადამიანის სიცოცხლეს, როგორც ყველაზე დიდ ფასეულობას, ამით არაფერი არ დაშავდება. იმაზე ვიფიქროთ, როგორ გავუმკლავდეთ იმ პოლიტექნოლოგიებს და როგორ მოვიპოვოთ მედია, იმისთვის, რომ ხალხს, რომელიც არსებობისთვის ბრძოლაში გადარჩა იმით, რომ შერჩა წიგნის წაკითხვის ფუფუნება, ჰქონდეს გავლენა მოსახლეობის ცნობიერებაზე, რომ იქნებ ამით სიტუაცია როგორღაც გაუმჯობესდეს.

ბექა მინდიაშვილი, ტოლერანტობის ცენტრი, სახალხო დამცველის აპარატი – როდესაც კულტუროლოგიურ კონტექსტში აღწერთ საქართველოს ერთადერთი ცხადი ნიშანი არის ის, რომ ვართ უადგილო, უდროო და უკანონო სივრცეში, სადაც არ რჩება ადამიანის, როგორც ინდივიდის ადგილი, ან ვართ უანიადაგო ტრადიციაში და წინამორბედის გარეშე დარჩენილ მოდერნის თუ პოსტმოდერნის პროექტში; ამ კონტექსტში აღწერილი რეალობა ალბათ ყოველთვის დატოვებს ბუნდოვანების პრობლემას, ბუნდოვანება, რომელიც ჩემი აზრით, დღევანდელ დისკუსიასაც ახლდა და ჩვენთვისაც, ვინც მენტაკლებად ვცდილობთ რეფლექსიის მოხდენას იმაზე, რაც ხდება, ძნელს ხდის გაგებას, რა და როგორ უნდა მოხდეს ამ ქვეყანაში და ჩვენ როგორ უნდა მოვიქცეთ. ხომ არ იქნებოდა უფრო მკაფიო, აღგვეწერა რეალობა ეკონომიკურ ან პოლიტიკურ კონტექსტში? ეს გაცილებით უფრო ნათელს გახდიდა, თუ საითკენ უნდა ვისწრაფოდეთ.

გოგი გვახარია – ეკონომიკა გავიხსენეთ სწორედ ეკას გამოსვლაში. მან თავად ისაუბრა იმაზე, რომ არ არსებობს საშუალო ფენა, დღეს ამის მიზეზებზე საუბარს ვეღარ მოვასწრებთ.

გიგა ზედანია – ჩემი დიაგნოზი ეხებოდა იმდენად არა რეალობას, არამედ იმ ცნებებს, რომლებსაც ვიყენებთ მის აღსაწერად. შესაბამისად, მე მიმაჩნია, რომ არსებობს ყველაზე გავრცელებული კონცეპტი მოდერნიზაციისა, რომელიც, უბრალოდ არ მუშაობს ამ კონტექსტში. მე არ მითქვამს, რომ ასეთია რეალობა. მე იმის თქმა მინდოდა, რომ ჯერ არ მოგვიფიქრებია ის ცნება, რომელიც ადეკვატურად ასახავდა პოსტკომუნისტურ ქვეყანაში განვითარებულ პროცესს. მე პრობლემა მაქვს კონცეპტებთან და ამის ჩვენება მინდოდა. რაც

შეეხება იმას, ხომ არ აჯობებდა პოლიტიკაზე გვესაუბრა, მეც მოგახსენებთ ორიოდ სიტყვას. ლიბერალური აზრის მთავარი დასკვნა შეიძლება იყოს ის, რომ პოლიტიკას შეუძლია საზოგადოება გადაარჩინოს საკუთარი კულტურისაგან. ანუ, პოლიტიკურ ელიტას შეუძლია ამის შეცვლა, ზოგჯერ ძალით, ზოგჯერ დაყვავებით.

გოგი გვახარია – მე მგონა, რომ დღეს ამაზე უფრო გრცლად ვისაუბრებდით. ალბათ ეს არის ყველაზე მნიშვნელოვანი და აქტუალური.

ზაალ ანდრონიკაშვილი – დავუბრუნდები იმ შეკითხვას, თუ ვინ არის ან ვინ შეიძლება იყოს საქართველოში მოდერნიზაციის მატარებელი, და რატომ არ შეიძლება ეს იყოს პოლიტიკური სპექტრი. რა არის პოლიტიკური სივრცე დღეს საქართველოში და ვის ინტერესს გამოხატავს კონკრეტული პოლიტიკური პარტია? რომ დავაკვირდეთ, ვნახავთ, რომ 80-იანი წლებიდან, ეროვნული მოძრაობის დასაწყისიდან მოყოლებული, პოლიტიკური პარტიები არავის ინტერესს არ გამოხატავენ. ეს არის დროსა და სივრცეში აცდენილი ჯგუფები, რომლებიც ავტონომიურ დისკურსში იმყოფებიან. რა არის პარტია? ორგანიზაცია, რომელიც გამოხატავს მოსახლეობის რაღაც ჯგუფის ინტერესებს. არანაირი კორელაცია მოსახლეობის ჯგუფებსა და პარტიებს შორის, რომლებიც იბრალებენ ვიღაცის ინტერესების გამოხატვას, არ არსებობს. ამ პირობებში არ შეიძლება იმაზე ლაპარაკი, რომ საქართველოში პოლიტიკურმა სპექტრმა, ნებისმიერმა პოლიტიკურმა პარტიამ შეიძლება განახორციელოს რაღაცის მოდერნიზაცია. ამ პირობებში აღმოვჩნდებით ისევ იმ დისკურსში, სადაც ელიტა ახორციელებს ფორსირებულ მოდერნიზაციას. მაგრამ ფორსირებულ მოდერნიზაციას ყოველთვის ახლავს ის პრობლემა, რომ ასეთი ტიპის, თავსმოხვეული მოდერნიზაცია, ყოველთვის წააწყდება წინააღმდეგობას ფართო ფენების მხრიდან.

ბექა მინდიაშვილი – აქ იმაზე კი არ იყო საუბარი, პოლიტიკური ჯგუფები არიან თუ არა მატარებლები იმ მუხტისა, რომელიც სჭირდება მოდერნიზაციას, უბრალოდ, საქართველოში არსებული პოლიტიკური რეალობა უფრო მარტივად აღსაწერია. შეიძლება თუ არა მოდერნიზაციის გარეშე დემოკრატია?

შორენა შავერდაშვილი, ჟურნალი „ცხელი შოკოლადი“ – უახლოესი წარსულიდან, ხუთი წლის განმავლობაში სამ წელს შეიძლება წარმატებული მოდერნიზაციის წლები ვუწოდოთ, როდესაც ხელისუფლება სწორედ მოდერნიზაციის პროექტით მოვიდა. მოდერნიზაციის პროექტი წარუმატებელი იყო იმიტომ, რომ ის თანმიმდევრულად არ განხორციელდა, თუ იმიტომ, რომ არ არსებობდა მასზე საზოგადოების მოთხოვნა; შესაბამისად, საზოგადოებამ თავისი მოთხოვნებით, გემოვნებითა და ფასეულობებით მოახდინა მისი მარგინალიზება?

გიგა ზედანია – მთელი ჩემი მოხსენების პათოსი იყო ის, რომ ჩვენს საზოგადოებაში არსებობს ობიექტური პრობლემები და ტენდენციები. ჩვენ ძალიან გვინდა ვიღაცების გაპიროვნება მოვახდინოთ და მათ გადავუბრალოთ ყველაფერი. მაგრამ არის მოცემულობა, ჩვენ გვაქვს ასეთი სიტუაცია, არსებობს ასეთი ძალები და ვერაფერს გახდები. მე შევეცადე, მეჩვენებინა, რატომ არსებობს ასეთი ძალები და არა სხვანაირი, გამომივიდა თუ არა, ეს მეორე საკითხია.

რაც შეეხება იმას, სწორად მიმდინარეობდა თუ არა მოდერნიზაციის პროექტი, თუ ბოლომდე ვერ მიიყვანეს - თავისთავად აღება ტერმინისა, „მოდერნიზაცია“, უკვე იყო პრობლემა.

ზაალ ანდრონიკაშვილი – საბოლოო ჯამში, რა მნიშვნელობა აქვს, რას დავარქმევთ, მთავარია, რომ პრობლემაზე ვლაპარაკობთ. მეც მაქვს ამ შეკითხვაზე პასუხი. ჯერ ეს ერთი, უნდა ითქვას, რომ მოდერნიზაციის პროექტი საქართველოში არ არსებულა, იყო კონკრეტული რეფორმების პროექტი. იყო გეგმები, ხუთ წელიწადში ნატო-ში, და ათ წელიწადში ევროკავშირში შესვლის გეგმა, ითქვა, რომ საამისოდ აუციელებელი იყო გარკვეული ცვლილებების გატარება და რომ ამ ორგანიზაციებში გაწევრიანების შემდეგ დანარჩენი პრობლემები თავისით მოგვარდებოდა. მაგრამ იმან, რომ ეს ასე არ მოხდა, დანარჩენი პროექტების შეჩერება გამოიწვია. ამიტომ არის, რომ დღეს რეფორმები აღარ ტარდება.

ანა არგანაშვილი, ფსიქოლოგი – რა უნდა იყოს ასეთი პარადიგმატული ცვლილებების იმპულსი, ის, რომ „უნდა გადავიდეთ“? ფსიქოლოგიაში ასეა, როდესაც მინდა რაღაცის მიღება და ამისთვის ჩემი ქცევა არ არის საკმარისი, მაშინ უნდა შევცვალო ქცევის პატერნი. თქვენი აზრით, რა იყო საზოგადოების მოთხოვნილებები და რამდენად გააზრებული იყო პროექტის მენეჯერებისაგან, რომ მოთხოვნილებებზე თუ არ დავიდოდით, არანაირი ცვლილება არ მოხდებოდა? თუ ეს გააზრებული იყო, მაშინ ხომ არ იყო წინ წამოწეული ერთი პატარა ჯგუფის ინტერესები? ხომ არ გეჩვენებათ, რომ მოთხოვნილებების გაუთვალისწინებლობა ახალი ქცევის პატერნის ჩამოყალიბების პროცესში აცდენას გამოიწვევს? ითვლებოდა, რომ კარგია მოდერნიზაცია, მაგრამ არ იყო მოთხოვნილებებზე აგებული.

კახა კვაშილავა, ჟურნალი „პოსტფაქტუმი“ – ქართველებს ყველაფრის ჰიპერბოლიზების სურვილი გვაქვს. ჩონხა-ახალუხთან ერთად პიჯაკის ჩაცმას ვინდობთ. შედეგად, ვერც ერთს ვირგებთ და ვერც მეორეს. ეს ჩვენს მოძრაობასაც აფერხებს, ვერც წინ მივდივართ, ვერც უკან, ვერ გაგვირკვევია სად ვართ და საით მივდივართ. ერთადერთი იაპონელები იყვნენ, ვინც ტრადიციულად შეინარჩუნეს და მოდერნიზაციაც განახორციელეს. თითქოს ვლებულობთ დასავლურ ფასეულობებს, მაგრამ გვინდა ისინი ჩვენზე მოვირგოთ. და ეს ერთმანეთთან წინააღმდეგობაში მოდის. ვერ დაგეთანხმებით, ბ-ნო გიგა, რომ არ გვაქვს ტრადიციები, თუნდაც 60-იანელებმა საზოგადოებას „ენა, მამული, სარწმუნოებით“, რაღაც ფასეულობები შესთავაზეს. მაგრამ ჩვენ ამის პარალელურად კიდევ ისეთი ღირებულებები მოვიინდომეთ, რომელთა ზიდვის თავი არ გაგვაჩნია.

ნინია კაკაბაძე, ჟურნალისტი – ხომ არ ფიქრობთ, რომ ამ ეტაპზე მოდერნიზაციის პროექტის შეჩერების მიზეზი ის არის, რომ საქართველოს მოსახლეობა არ არის ინფორმირებული, თუ რას გულისხმობს ეს პროცესი? ხომ არ ფიქრობთ, რომ ნატოც და ევროკავშირიც, რომლისკენაც დეკლარირებულად ასე მივიღებთ მთელი ქვეყანა, ჩვენი მოსახლეობის უდიდესი ნაწილისთვის ასევე უცნობია? ამის თქმის საფუძველს ნატოსთან ინტეგრაციის შესახებ ჩატარებული გამოკვლევა მამლევს, სადაც გამოკითხულთა უმეტესობა ამბობდა, რომ ეს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საშუალება იქნებოდა.

მაინტერესებს, მიგაჩნიათ თუ არა, რომ მოდერნიზაციის პროექტის შეჩერების მთავარი მიზეზი სწორედ მოსახლეობის არაინფორმირებულობაა? ჩემთვის უცნობია, რის საფუძველზე ვამბობთ, რომ მოდერნიზაციის პროცესის დაკვეთა საზოგადოებიდან მოდიოდა. მე ამაში არ ვარ დარწმუნებული.

პაატა ზაქარეიშვილი, „რესპუბლიკური პარტია“ – ჩემი აზრით, საქართველოში მოდერნიზაციის პროექტის განხორციელების მოთხოვნილება არ ყოფილა. ილიას ღროს იყო, მაგრამ ბოლშევიკურმა იმპერიამ ეს ყველაფერი სულ სხვა მიმართულებით წაიყვანა. მოდერნიზაციას სჭირდება, სულ ცოტა, სამი პირობა. მდგომარეობა აუტანელი უნდა იყოს: მეორე პირობაა მდგომარეობის შეცვლის სურვილი, და მესამეა რესურსები, როგორ აპირებ ამ ცვლილებების განხორციელებას. ქართულ საზოგადოებაში ჯერ არ დამდგარა პირობა, რომ

მდგომარეობა აუტანელია. რესურსი არის ტერიტორია. ევროპაში იმიტომ დაიწყო მოდერნიზაცია, რომ ტერიტორია იყო ძალიან პატარა, ბევრი ღირებულება ძალიან ვიწრო მდგომარეობაში აღმოჩნდა და საჭირო გახდა გამოსავლის ძებნა. მას შემდეგ, რაც დაიწყო ამერიკისა და ავსტრალიის ათვისება, და ევროპამ ამოისუნთქა ამ მომენტი, მერე დაიწყო უკვე სხვადასხვა მოდელების ამუშავება და ცარიელი სივრცეების შევსება. ზუსტად ამიტომ მოხდა მოდერნიზაცია თურქეთშიც და არა სხვა ისლამურ სახელმწიფოში. ის ევროპასთან ძალიან ახლოს იყო და ღირებულებები ერთმანეთს შეეჯახა.

ჩვენთან ეს მომენტი მე-19 საუკუნის ბოლოს ნაციონალიზმით დაიწყო და შემდეგ ბოლშევიკებმა დიდი წარმატებით სულ სხვა მხარეს მიიყვანეს. ჩვენთან სივიწროვის მომენტი ჯერ არ დამდგარა. ჩვენთან არც აფხაზეთი იყო საქართველო და არც ცხინვალი, არც ჯავახეთი და ქვემო ქართლია საქართველო. ჩვენი სახლი უფრო დიდია, ვიდრე ჩვენ ვცხოვრობთ მასში. მოდერნიზაციის პრობლემა ჩვენთან არ არის, ერთადერთი ადამიანი, ვინც მიხვდა მოდერნიზაციის არსს და ამის შესახებ ხმამაღლა განაცხადა მართლა ლევან რამიშვილია, ოღონდ ეს ადამიანიც სულ სხვა მხარეს იყურება. ეს ბაკუნინის გზაა. იდეამ ახალი ადამიანის გამოყვანის შესახებ არ გაამართლა. ამიტომ, ნუ ვეძებთ იმას, რაც არ არსებობს. ჩვენ გვსურს ერთადერთი რამ: ყველამ თავი დაგვანებოს, რუსეთმაც, ამერიკამაც, აფხაზებმაც. ჩვენ კმაყოფილები ვართ ცხოვრებით, სხვები არიან ჩვენი უკმაყოფილოები. ჩვენ ბელნიერი ერის კომპლექსი გვაქვს, შესაბამისად, არც მოდერნიზაცია გვჭირდება.

გოგი გვახარია – მოლით, შევეცადოთ და ვიპოვოთ შუალედი ნინიასა და პაატას მოსაზრებებს შორის. მე მგონი, მთავარი მაინც ინფორმაციის დეფიციტია. რაზე ვკამათობთ, ეს მართლაც ბაკუნინის გზაა, თუ უბრალოდ, ცუდად და არასწორად განხორციელებული პროცესია. ან იქნებ, თავად ეს პროცესი არის უკვე ბაკუნინი და მიუღებელია. ან, იქნებ საზოგადოებამ უნდა გაიაროს ეს შეცდომები, ყველაფერი გამოსცადოს, მონარქია, აბსოლუტიზმი, რომ როგორმე საზოგადოებამ რაღაც რეფორმა განიცადოს.

ნინო ბექიშვილი, ჟურნალი „ცხელი შოკოლადი“ – იქნებ, ნიჭიერი ადამიანების დეფიციტია?

გოგი გვახარია – ჩემი აზრით, მთავარი ინფორმაციისა და პიროვნებების დეფიციტია და ამის გამო ხაზი არ უნდა გადავუსვათ თავად მოდერნიზაციის იდეას. ნუ მიწყენს პაატა ზაქარეიშვილი, მაგრამ თუ ჩვენ ძალიან გავერთეთ მიჩურინის ვაშლზე და ახალი ადამიანის გამოყვანაზე, საუბრით ასევე იმაზე, რომ ჩვენ საკუთარი ტრადიციები გვაქვს და თავად განვვითარდებით, აქედან ერთი ნაბიჯია რეზო ამაშუკელამდე და ჯანსუღ ჩარკვიანამდე.

პაატა ზაქარეიშვილი – საქმე ის არის, რომ ჩვენში არ არის მოთხოვნილება, შევავსოთ ჩვენში არსებული მდგომარეობა. ჩვენთან ჯერ კიდევ არ დამდგარა მოდერნიზმის პერიოდი. ხელს, პირველ რიგში ჩვენი ნაციონალიზმი გვიშლის. ვიდრე ამ სენს არ აღმოვაჩინოთ, არაფერი არ შეიცვლება. ბოლშევიკურმა იმპერიამ მოახერხა, რომ ნაციონალური იდეები ქართული ფეხბურთის, ქართული თეატრისა და კინოს მიმართულებით განვითარდებინა. ახლა დგება ქართული პოლიტიკის საკითხი და იმიტომ გიკვირთ თქვენ მემარჯვენეებისა და „რესპუბლიკელების“ ერთად ყოფნა. საქართველოში მოდერნიზაციაზე ლაპარაკი, ბუნებრივად, შეიძლება 15-20 წელიწადში დაიწყოს, ხელოვნურად უფრო ადრეც შეიძლება.

ბექა მინდიაშვილი – ერთი შეკითხვა მაქვს მომხსენებლებთან. სულ დგას წინაპირობის პრობლემა. ერთი, რაც ვიცი და ბევრ ჩვენგანს გამოვლილი აქვს, არის საბჭოთა კავშირი. გაგახსენებთ საბჭოთა კავშირის მამარდაშეილისეულ შეფასებას: *ეს არის სივრცე, საიდანაც*

გამოცდილებას ვერ გამოიტან. ხომ არ შეიძლება მაინც ვიფიქროთ, რომ იქ იყო ის, საიდანაც მაინც შესაძლებელი იყო გამოცდილების გამოტანა?

მეორე საკითხი ჩვენს თვითკამყოფილებაზე გამოთქმულ მოსაზრებას უკავშირდება. ჩვენი მარცხის მიზეზი ხომ არ დევს ჩვენს ეთნოსში, ჩვენს ეთიკასა და ფსიქოლოგიაში. ჩვენთან დგას მარცხის ღრმად გააზრების პრობლემა. ქართველს ყველაზე მეტად საკუთარი მარცხის აღიარება უჭირს. ევროპის ქვეყნების დიდმა ნაწილმა, მაგალითად, აღიარა ბრძოლაში დამარცხება, რის შემდეგაც შეიქმნა ევროპული სივრცე.

გიგა ზედანია – ჩემი აზრით, ნაციის შექმნის პროცესში თუნდაც გაუმართლებელი ოპტიმიზმი აუცილებელია, თუნდაც, მარცხზე თვალის დახუჭვაც. მარცხის აღიარება შეუძლია მხოლოდ უკვე შემდგარ ნაციას. ბევრი მიფიქრია იმაზე, როგორ გინდა შედეგ ერად ევროპაში, რომელმაც ერი-სახელმწიფოების იდეა უკან მოიტოვა; ყოველ შემთხვევაში, ინტელექტუალურად მაინც. რაც შეეხება მამარდაშვილის ციტატას, მე მოგიყვანთ სხვა ციტატას, რომელიც ჩემი აზრით, უფრო შეესაბამება ჩვენს სიტუაციას. მამარდაშვილი ამბობდა ასეთ რამეს: „როცა არაზუსტად ვაზროვნებთ, ეშმაკი გვათამაშებს“. ეს ნათქვამი ზედგამოჭრილია როგორც ქართული პოლიტიკური, ისე საზოგადოებრივი აზროვნებისთვის. იმიტომ რომ ჩვენთან აზროვნება არავის უნდა. ყველას უნდა მარტივი ლოზუნგი და რეცეპტები. პრობლემაა შეჩერება და რაღაცის გაანალიზება. პრობლემაა ისიც, რომ მოდერნიზაციასთან დაკავშირებული პარადოქსული მდგომარეობა ასევე აქვს ჩვენს განათლებისა და მეცნიერების სისტემას.

რაც შეეხება საბჭოთა კავშირის გამოცდილებას, ძალიან მნიშვნელოვანია, გავიგოთ, რას ნიშნავდა ჩვენთვის საბჭოთა კავშირი და რა გააკეთა მან საქართველოში საზოგადოებრივ და კულტურულ დონეზე. ჩვენ ეს არ ვიცით, არავის ამაზე არ ულაპარაკია, ეს თემა არ შეუსწავლიათ. არავის წაუკითხავს სერიოზული წიგნები, რომლებიც დაწერილა ამ თემაზე დასავლეთში. სანამ ამის გაცნობიერება არ მოხდება, ვიქნებით ასე, როგორც ვართ, და გვეგონება, რომ მამარდაშვილის არის ის ფრაზა, რომელიც სინამდვილეში მან სანტაიანასგან ისესხა: „ვიდრე არ გავიგებთ ისტორიას, მანამდე მუდმივად გავიმეორებთ მას“.

ზაალ ანდრონიკაშვილი – საბოლოო ჯამში ეს ყველაფერი იმის ბრალია, რომ სამეცნიერო წრეებში არ ხდება მუშაობა იმაზე, რაზეც უნდა ხდებოდეს. ეს არის საქართველოს პრობლემა ყველა ცალკე აღებულ სფეროში. თავად მამარდაშვილი ბევრს ლაპარაკობს იმ გამოცდილებაზე, რომელიც ჩვენ აქედან გამოგვაქვს. ამიტომ ეს ცოტა წინააღმდეგობრივია. საბჭოთა გამოცდილების გააზრება ჩვენთვის ძალიან მნიშვნელოვანია იმიტომ, რომ 90% იმისა, რაც ჩვენ გვჭირს, ამასთან არის დაკავშირებული.

გოგი გვანარია – გმადლობთ. ამასწინათ რატი ამალღობელი საუბრობდა იმაზე, რომ ქვეყანაში არ ხდება ძალაუფლების კრიტიკა. მე მგონი, ეს მართლაც გასათვალისწინებელი მოსაზრებაა, როდესაც ჩვენ ვლაპარაკობთ რაღაცის რეფორმასა და მოდერნიზაციაზე. მაგრამ ადამიანებმა, რომლებმაც გადაწყვიტეს საზოგადოების მოდერნიზაცია, რატომღაც ამას ნაკლები ყურადღება მიაქციეს. ძალაუფლებისა და ძალადობის კრიტიკა, ალბათ, არის ის, რაც მომავალში უნდა ვაკეთოთ ყველა ჩვენგანმა.

გიორგი ყიფიანი, თსუ – აქ ელიტაზე იყო საუბარი. მართლაც, იდეოლოგიურ ელიტას წარმოადგენდა „თავისუფლების ინსტიტუტი“, რომელიც შეიძლება ითქვას, რომ სამოქალაქო სექტორის ფლაგმანი იყო. მისი საქმიანობა ალბათ უნდა შევაფასოთ როგორც მარცხი. მეთანხმებით, რომ ეს იყო მოდერნიზაციული ელიტის თუ სამოქალაქო სექტორის ელიტის მარცხი?

გოგი ზედანია – ამ შეკითხვაზე კარგი იქნებოდა, თუ პასუხს თავად „თავისუფლების ინსტიტუტის“ წევრები გაგცემდნენ, იმიტომ რომ მათ უკეთ იციან, რა ჰქონდათ განზრახული და რა გააკეთეს.

რატი ამაღლობელი, პოეტი – ერთი ფაქტის გახსენება მინდა. 2003 წლის ნოემბრის არჩევნებამდე რამდენიმე ადამიანი, მწერლები, პოეტები, მუსიკოსები, და „თავისუფლების ინსტიტუტის“ წევრები ერთად დავდიოდით ქართულ სოფლებში. ანუ, მოდერნისტული ცნობიერება მიდიოდა რეგიონში. ჩვენთან შესახვედრად ძალიან ბევრი ხალხი მოდიოდა, რეგიონებში ეს საუბრები არ აღიქმებოდა როგორც მასონური, ასეთი წინააღმდეგობა ქალაქებში უფრო იყო ხოლმე გადასალახი. მე სულ ვამბობდი, რომ ამ ხალხთან გასაგები ერთ იყო საჭირო საუბარი და არა ჩხუბით. პრობლემას იმაში ვხედავ, რომ ეს ჩხუბი გაგრძელდა ამ ადამიანების ხელისუფლებაში მოსვლის მერეც. პრობლემა აღმოჩნდა, რა ერთ უნდა მიეტანათ ეს ღირებულებები ადამიანებამდე. ყველაფერს ვერც ქართველ ხალხს დავაბრალებ და ვერც ხელისუფლებას, მაგრამ გულწრფელად მახსოვს ის მზაობა, რომელიც არათუ ქალაქებში, რეგიონებში იყო ხალხის მხრიდან; უბრალოდ ამას თავიდანვე ახლდა ჩხუბიც.

გოგი გვახარია – გეთანხმებით, კომუნიკაციის პრობლემა ძალიან მნიშვნელოვანია.

ნათია შეყილაძე, სტუდენტი – აქ საუბრობდნენ იმაზე, რომ მთავარი პრობლემა იყო ელიტასა და პიროვნებებში, რომ არ გამოჩნდნენ ისეთი ადამიანები, რომლებსაც არ შეეშინებოდათ თავის გაწირვა საზოგადოების მოდერნიზაციისათვის. პრობლემა მართლაც ასეთი ადამიანების არარსებობაა თუ მათ მიერ დასახული მიზნის არასწორი გზით განხორციელება?

საუბარი იყო იმაზეც, რომ საზოგადოებამ არ იცის, რას ნიშნავს მოდერნიზაცია, მასთან ერთად, ის ჯერ არ იმყოფება აუტანელ მდგომარეობაში, რომ ჰქონდეს რაღაცის შეცვლის სურვილი. ჩემი აზრით, ქართულ საზოგადოებას შეჩვეული ჭირი ურჩევნია შეუჩვეველ ლხინს. ხალხს ეშინია სიანხლის, იმიტომ რომ ეს სიანხლე მათთვის ბუნდოვანია.

გიგა ზედანია – თქვენ რომ ნახოთ ევროკავშირის შიგნით მიმდინარე პოლიტიკური პროცესები, ნახავთ, რომ ყველაფერი კომუნიკაციას ბრალდება. როგორც კი წარმოიშვება პოლიტიკური პრობლემა, ის კომუნიკაციის პრობლემად ინათლება. შესაბამისად, ჩვენს შემთხვევაშიც, როდესაც კომუნიკაციის პრობლემაზე საუბრობენ, მე მგონია, რომ ეს იმის იმიტაციით ხდება, რაც ესმით ევროპაში. არადა, არის პოლიტიკური პრობლემები და ამაზე უნდა იყოს ლაპარაკი. რაღაც საკითხები ვიღაცისთვის მისაღებია, ვიღაცისთვის მიუღებელი და ეს უნდა ითქვას. ეს პოლიტიკური პრობლემაა და არა კომუნიკაციის. როგორ დაარწმუნო საზოგადოება რაღაცაში, ეს დიდი პრობლემაა, ამას სჭირდება აღზრდისა და განათლების უზარმაზარი პროცესი, რომელსაც მინიმუმ 10-15 წელი მაინც სჭირდება.

ნინო დანელია, მედიის ანალიტიკოსი, GIPA – მაინტერესებს, როგორ ხედავთ მოდერნიზაციის ჭრილში ჩვენს დღევანდელ მძიმე პოლიტიკურ ვითარებას? ერთ მხარეს არიან ხელისუფლების წარმომადგენლები, მოდერნიზაციის პროექტის წარუმატებელი განმხორციელებლები და მეორე მხარეს, ადამიანები, რომლებსაც, ჩემი აზრით, უნდათ საზოგადოების ფუნდამენტალიზმში დაბრუნება. არ ვიცი, რა უფრო დიდ პრობლემად შეიძლება გვექცეს; ის, რომ ადამიანები ქართველობას, ტრადიციულობას და ღირებულებებს ამტკიცებენ ჩოხა-ახალუხით და საკანში მისვლით და ეს არის იმის სიგნალი, რომ ეს არის სწორი ღირებულებები და ამ მიმართულებით უნდა განვითარდეს ჩვენი ქვეყანა; თუ პრობლემაა ის, რომ ადამიანები უმცირესობა-უმრავლესობის ჭიდილში მიდიან ძალიან არასწორ კომპრომისებზე და უშვებენ ისეთ გავლენიან ინსტიტუტებთან გარიგებას, როგორც არის ეკლესია. რა უფრო

მნიშვნელოვანია, ვილაპარაკოთ იმაზე, გვინდა თუ არა მონარქი, და არის თუ არა ეს ჩვენი ჭეშმარიტი ღირებულება, თუ სხვა ტიპის კომუნიკაციაა საჭირო. იმიტომ რომ დარწმუნებული ვარ, რომ საზოგადოებაში არის ძალიან დიდი წინააღმდეგობა მოდერნიზაციისკენ მიმავალ გზაზე. დარწმუნებული ვარ, რომ საზოგადოების უმრავლესობას არ უნდა სეკულარული სახელმწიფო, არ უნდა სახელმწიფო, სადაც ქართული ტრადიციები სხვაგვარად იქნება აღქმული.

გიგა ზედანია – გეთანხმებით, თუ გადავიტანთ პოლიტიკურ ჭრილში, გვაქვს არჩევანი ერთი მხრივ იმ ადამიანებს შორის, რომლებიც, არ იცი, განაგრძობენ თუ არა რამის კეთებას და მეორე მხრივ, ადამიანებს შორის, რომლებიც, შეიძლება ითქვას, დაგანგრევენ ყველაფერს თავზე.

სერგო რატიანი, ილია ჭავჭავაძის სახელმწიფო უნივერსიტეტი – ორი მომენტი გასათვალისწინებელი. თუ წარუმატებელ პროექტს მხოლოდ კონკრეტულ ადამიანებს ვუკავშირებთ, მაშინ გამოდის, რომ თავად მოდერნიზაციის პრობლემა საერთოდ არ დგას და ყველაფერი მხოლოდ ამ ადამიანებთან არის დაკავშირებული. გავიხსენებ 2006 წელს ჩატარებულ კვლევას. ეს კვლევა ჩატარდა მაშინ, როდესაც მოდერნიზაციის წარმატებული წლები იყო და ამიტომ იყო ძალიან დამაფიქრებელი. წარმატებული რეფორმების პირობებში კვლევამ ამ, ერთი შეხედვით, წარმატებების ფონზე, ამ ყველაფრის მიმართ ღირებულებითი აცდენა აჩვენა. საქმე ის კი არ არის, რომ 95% ამბობს, რომ ის მართლმადიდებელია, ლაპარაკია იმაზე, რომ ამ 95%-დან მხოლოდ 5% ემხრობა სინამდვილეში ტრადიციებს. ამ კვლევამ აჩვენა, რომ საზოგადოება სიყალბეში ცხოვრობს. გივას ერთი საყვარელი მწერლის ფრაზაა „არსაიდან არსაითკენ“; ეს არის მართლაც, პრობლემა. ჩვენ უნდა გავაანალიზოთ მოდერნიზაციის პროექტის ობიექტური პრობლემები, და ყველაფერი მხოლოდ კონკრეტული ადამიანების არასწორ ქმედებებს არ დაუკავშიროთ. რაც შეეხება იმას, რომ ეს პროცესი წარუმატებლად დასრულდა, უნდა ითქვას, რომ მოდერნიზაციის პროცესი არ არის ერთჯერადი პროცესი. იმისათვის, რომ მოდერნიზაციამდე მივიდეთ, უნდა დავივიწყოთ ნაციონალიზმის პროექტი. საქმე ის არის, რომ ნაციის დაბადებაც კი სათუთა დღეს, ნაციონალური სივრცე, უბრალოდ, არ შექმნილა. დღესაც ემუქრება ფუნდამენტალიზმი დანგრევით ნაციონალურ და თავისუფალ სივრცეს.

გიგა ზედანია – სახელმწიფოს დასუსტება ნიშნავს ამ თავისუფალი საჯარო სივრცის დასუსტებასაც.

ზაალ ანდრონიკაშვილი – არა მგონია, რომ სახელმწიფო არის თავისუფლების გარანტი. თავისუფლების, ისე როგორც თავად სახელმწიფოს გარანტი არის ხალხი და მეტი არაფერია.

გოგი გვახარია – დისკუსიის დასასრულს ეკა აღდგომელაშვილს მოვუსმინოთ.

ეკა აღდგომელაშვილი – დისკუსიის განმავლობაში რამდენჯერმე დაისვა შეკითხვა, გაიმარჯვა თუ დამარცხდა ჩვენს ქვეყანაში მოდერნიზაციის პროექტი. ამაზე საუბარი, ეკონომიკურ თუ ინსტიტუციონალურ ცვლილებებზე, პოლიტიკური შეფასებების გარეშე ძალიან ძნელია. მაგრამ ერთი რამ შეიძლება ითქვას: პოლიტიკური სისტემა შეიძლება შევავასოთ იმ თვალსაზრისით, რამდენად პასუხობს იგი ქვეყანაში მიმდინარე ცვლილებებს, და რამდენად ადეკვატურად რეაგირებს მათზე. თუ ასე შევხედავთ, შეგვიძლია თქმა, რომ ეს იყო მარცხი. სამ და ოთხ წელიწადში ვერასოდეს განხორციელდება ასეთი პროექტები. სასურველია პოლიტიკურ ცვლილებებს წინ უსწრებდეს ეკონომიკური რეფორმები. ის, რომ ჩვენთან ჯერ არ

არის ჩამოყალიბებული საბაზრო ეკონომიკა, ესეც ხელისშემშლელი ფაქტორია. რა თქმა უნდა, არის კომუნიკაციის პრობლემაც.

ამ პროექტის მარცხზე ვერ ვიტყვი, რომ ეს მხოლოდ ამ “ელიტის” მარცხია; ეს ჩემი მარცხიც არის, იმიტომ რომ რამდენიმე წლის წინ მე ხმა ამ რეფორმების განხორციელებას მივეცი. თუმცა, მეორე მხრივ, კრიზისი და მარცხი ზრდისა და ახალი გზების ძიების საშუალებაცაა.

* * *